

STRIP

PRESSING

Magazin za devetu umetnost   Niš 2001   cena 60 din.

intervju:
**TICIJANO
SKLAVI**

strip klasici
PRINC VALIJANT

STRIP PILKETAJE

Magazin
za devetu
umetnost

Izdavač:
STUDENTSKI
INFORMATIVNO
IZDAVAČKI
CENTAR
NIŠ

Glavni i odgovorni
urednik Pressinga:
Jugoslav Joković

Urednici izdanja:
Marko Stojanović
Dejan Stojiljković

Likovni urednik:
Andrija Milojević

Kompjuterska
obrada:
Miloš Milojević

Adresa:
Šumatovačka bb,
18000 Niš
telefon: 018/523-418
fax: 018/523-120
Žiro račun:
42500-678-5-22823

Avanture mladog Tila 4

Tekst: Vlada Vesović i Marko Stojanović
Crtež: Toni Radev

Intervju:
Tony Radev
&
Zoran Stojiljković
KIZA
13

16 MUK: Gradske Lajke

Tekst: Velibor Petković Crtež: Zoran Stojiljković - Kiza

Intervju sa DRAKULOM

Mladi Beogradanin DEJAN VUJIĆ
priča o sebi i svom liku Luki Vraniću

Razgovarao: Marko Stojanović

PALI ANDEO: Noćni krstaši 22

Tekst i crtež: Dejan Vujić

28 Tajna

Tekst i crtež: Marko Stojanović

STRIP ROMANCI

Piše: Dejan Kostić

35

DILAN DOG

PRAVA PRIRODA

straha

Ekskluzivni intervju

TICIJANO SKLAVI

Prvi put u Jugoslaviji
- intervju sa tvorcom
Dilana Doga.

Razgovarao: Frančesko Kordela

38 Crossroads

Tekst i crtež: Darko Pejčin

43 Shortcut

Tekst i crtež: Mišav Banković

44 EGREGOR: Inplanters

Tekst i crtež: Andrija Milojević

46 Nirvana

Tekst i crtež: Dragan Lazarević

48 Čovek koji je
pojeo maglu

Tekst i crtež: Dušan Cvetković

50 EXTRA GEDŽA:
Mači životIdeja: Dejan Kostić
Olovka: Andrija Milojković
Tekst i tuš: Dejan Stojiljković

52 Marko Kraljević i Musa Kesedžija

Tekst i crtež: Nebojša Pejić

60
Dragan Božilov
- ilustracijaU POTRAZI
za vitezom
Princ Valijant - jedan od najboljih stripova svih vremena

Piše: Dejan Stojiljković

STRIP
Klasični

61

63 (Ne)obična ljubav

Tekst i crtež: Danijela Radosavljević

ilustracija na zadnjoj strani:
Andrija Milojković

umesto uvodnika

Nije bilo lako napraviti ovo izdanje, čak i uz nesebična pomoć mog kolegedina Dejana i brojnih autora. Nije bilo lako, kažem, ali šta je u životu lako? Bilo je zadovoljstvo videti kako pristizu stripovi, radaju se intervjui (na par mesta i pod čistom prisilom!), kako tekstualni prilozi i ilustracije zatvaraju krug, poput kockica jednog od onih veličanstvenih mozaika kod kojih neznate kako uistinu izgledaju dok i zadnje parče ne dođe na svoje mesto. Bilo je zadovoljstvo, kažem, a zadovoljstava u životu ipak nema toliko da svakom od njih ne bi bilo na svoj način dragoceno i vredno čuvanja.

Ne tvrdim da je izdanje koje imate u rukama izvanredno. Ne tvrdim čak ni da je dobro. Ono što tvrdim je da je svaka strana maksimalan doneti svakog od autora (barem u trenutku kad su radovi priloženi). I da su dojučinjski autori voljni da i nadalje obavljaju ovaj Sizifov posao, gurajući kamen domaćeg stripa uzbrdo. Da li će se to i desiti zavisi u velikoj meri i od vas, i od vaše podrške tome što radimo.

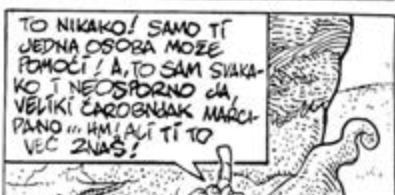
Doli smo, videli ste, donaci strip će pobediti. Bar se nadam.

Marko Stojanović

AVANTURE MLADOG TILA

PRICA = VLADA VESOVIC '93.
DIZALOZI = MARKO S. '00.
CRTEZ = TONYR - 1993.

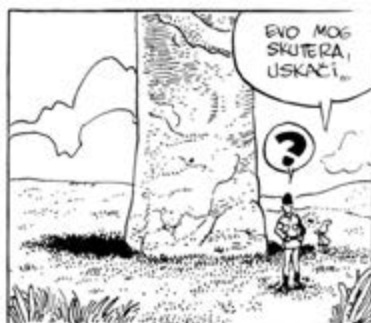

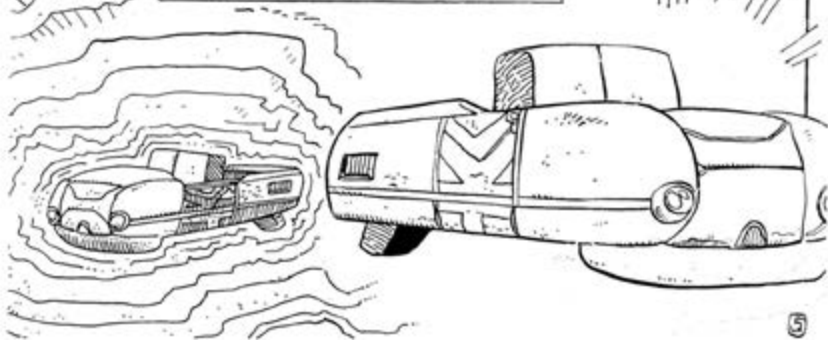

MOLE SE SVI VLASTNICI ČAROBNIH
SKUTERA DA NE POKUŠAVAJU OVO
KOD SVOJIH PEĆURKI.

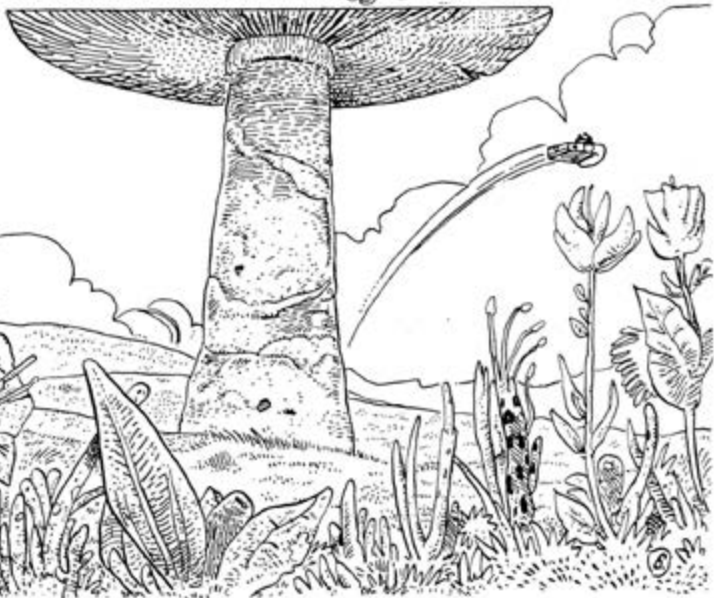

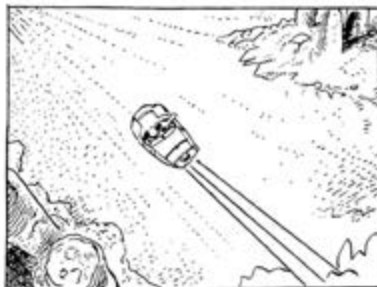

MNOGO ZGODNO
ZA PARKING!
AJDE, USKACI
VEĆ JEDNOM!

PRAVO DA TI KAŽEM,
NISAM SEO ZA VOJAN
JOŠ OD ONE UŽASNE NE-
SREĆE U KOJOJ MI JE
IZGINULA CELA PORODICA
I POLA ŽENTINE, TAKO DA
SAM MALO UZBUĐEN, I...
ZASTO SI ODJEDNOM
ROZELIENEO?

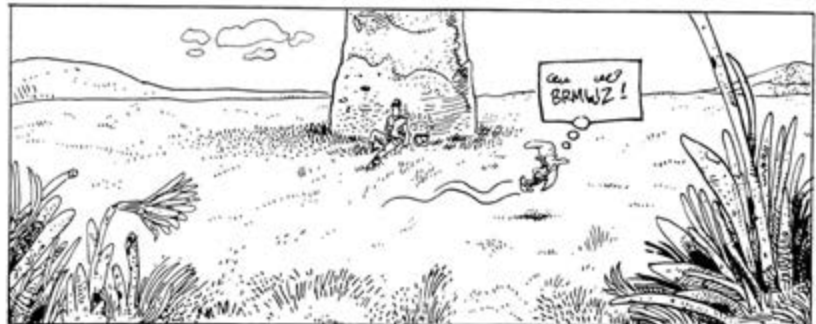
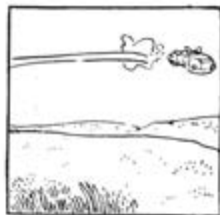

ER MI JA
NEŠTO MISLIM
DA OVE PEČURKE
NISU
ZA BRANJE.

STRIPOM PROTIV LUĐE

Tony Radev i
Zoran Stojilković - Kiza

Pressing: Sečaš li se svog prvog kontakta sa stripom?

Kiza: Naravno. Bili su to Kekec, Tik-Tak, kao i Mirko i Slavko i partizanski stripovi. Dobro, šta je još bilo? Krcko, a od bitnijih stvari bio je tu Ken Parker, koji mi se tada nije sviđao, ali mi je ostao urezan u glavi. Naročito se sećam epizode "Niski udarci" koja mi se nije preterano sviđala, ali sam je dobro zapamtio zbog nekih jakih senki i kontrasta, šta ja znam, snažnih lica. 1981 na jednoj ekskurziji kupio sam 33 kobra YU stripa, a u njemu Keracov Kobra epizoda "Pustinjski monstrum", kao i Jules Radlović. U sledećem broju usledio je Pahek, i mislim Aleksandar Hecel sa stripom "Dugom stazom". Već sledeće godine pojavljuje se moj favorit Gera.

Tony: Što se mene tiče uglavnom sam čitao sve i svašta. Eventualno mogu kroz maglu da se setim nekih partizanskih stripova, čini mi se "Nikad robom". Tek kasnije, oko trećeg razreda pošto su svi uglavnom čitali Lunov Magnus Strip i sl. priključio sam se tom talasu i već tad počeo da crtam neke svoje stripove. Pošto su se svi ložili na Tekis Vilera mislim da sam upravo to prvo pročitao, i onda sam polako počeo da precrtavam. Pamtim još neka izdanja Dečjih Novina, "Eks", i drugo šta su već štampali. I tu mi je oduvek bio upečatljiv francusko - belgijski strip, koji sam tek kasnije umeo da raspoznam.

Pressing: U pričama o stripu uvek se ističe važnost uzora. Vi imate zajednički imenitelj?

Kiza: Da, da. U prvom redu to je Profke, najbolji crtač stripa iz Niša. Sreo sam ga u Grafitu, bio je član redakcije prvog broja nikada objavljenog stripa "Gusar". Otišao sam u redakciju, a tamo su bili Laci Profke, Bane Milutović, Fera, mislim

da je bio i Cvetković. Tu sam se upoznao sa Profketom, počeo sam da ga gušim, išao sam stalno kod njega. I dok je on crtao ja sam pored njega stajao i gledao. 1987 sam sa njim imao prvi intervju na radiju. Profke mi je bio učitelj ne samo u stripu, već i u politici.

Tony: Što se Profketa tiče, interesantno je da sam ga upoznao tek negde tamo krajem osamdesetih. U to vreme bio sam u kontaktu sa Darkom Macanom iz Zagreba, koji je vodio neko vstu kontakt rubrike za mlade autore u Patku. Ja sam mu slao te neke svoje radove, pa bi mi ih on telefonom komentarisao. I onda mi on kaže: "Kad već imaš tog Miodraga Krstića u Nišu, bolje da odeš kod njega da ti jednostavno objasni neke stvari nego da gubimo ovako vreme".

Imao sam neke nove table i poslao sam. Otišao sam kod njega da to prekontroliše. Pominjao je više neke stvari iz politike, ali me te stvari uopšte nisu zanimale, ni tada ni sada. **Pressing:** Kako ste se sreli sa Vladom Vesovićem?

Tony: Polovinom '92 sreli smo se na izložbi u Nišu povodom konkursa. Tu su bili Milan Jovanović, Brada Milutinović, Hecel mlađi, Dragan Bosnić i Vlada Vesović. Iz toga proizilazi neko druženje sa Vladom koji je od tog društva bio najkomunikativniji. U to vreme sam često išao za Beograd i tada sam dobio prvi scenario od Vlade koji je bio neki pokušaj izlaženja iz humorističkog stripa. Počeo sam da eksperimentišem sa nekim Meubiosovim stilom. Od tada se ja i Kiza češće družimo sa njim. **Kiza:** Znači, bitna godina je '88. Posle nespješnog pokušaja Gusara, došlo je do razočarenja i pauze, kad sam sebi rekao da više neću da crtam. Onda '91 izbija rat, ostajem bez posla

i ponovo se u meni rađa želja za crtanjem. '91 počinjem strip "Nož" i ne završavam ga. Onda dolazi ta izložba '92 koja najavljuje ponovno kretanje strip magazina, u ovom slučaju Trona, što je meni bilo veoma važno jer je gašenje YU stripa i Stripoteke bio jedan od glavnih razloga zašto sam prestao da crtam. '93 Bane Milutović, koji je vrlo bitno ime u celoj toj priči i član redakcije Narodnih novina, me zove da radim karikature za Narodne novine. Radim tu dva meseca i, nezadovoljan političkom koncepcijom, odlazim. Ponovo sledi pauza do '96, kada mi Vlada Vesović pušta u Strip Maniji dve table "Poltronija" što mi ponovo daje neki impuls za rad. Marta '98 dolazi do promene vlasti i krećem da radim za Narodne novine, gde ostajem dve godine, bilo mi je veoma lepo. Bitan je i susret sa veoma važnim čovekom Veliborom Petkovićem - Veljom, s' kim sam se ja upoznao u Narodnim novinama '93, kada mi je on dao jednu svoju priču koju sam ja pre pauze pokušao par puta da uradim. Dugo mi nije išlo, a onda je uradim ponovo, odnesem Velji, i on me ubeđuje da počnem strip radionicu u Otvorenom klubu. Svestan toga da to za nisam sposoban, posle duge pauze, odbijam.

Pressing: 1997 su se desile mnoge važne stvari. Kaži nam nešto o tome. **Kiza:** Situacija je bila sledeća: stripove smo radili ja i Toni, Profke više ne, Fera je počeo da radi "Krahana", krajem jula te godine pozvao sam Tonija da probamo zajedno sa radionicom, i tako smo krenuli da radimo za Otvoreni klub. Takođe, tada malo bolje upoznajem Getoa. Dolazio je u klub kao gost naše radionice, mislim da ga je doveo Slobodan. Njegovi saveti su mi mnogo pomogli, pre svega u pristupu. Pre toga sam

tadio sa nekim pauzama, uglavnom sa dvadeset posto koncentracije. I sve instinktivno, bez trunke mozga. Geto mi je dao malo pametni u celom poslu, terao me je da razmišljam o tome što radim, iz tog perioda veoma je važan strip "Svetlost nevidene lepote", raden u saradnji s Veljom. Bitan je po tome što je raden bez olakve.

Tony: Ja sam Getoa upoznao još '94, '95, i tu je Vlada Vesović bio bitan prilikom našeg upoznavanja. Naime, ja sam za Getoa čuo puno ranije od jednog druga iz osnovne škole. Onda me je pozvao Vlada

Vesović i rekao da poznaje jednog morka iz Niša koji radi odlične ilustracije, Bobana Savića. Posle sam se povremeno viđao s njim i diskutovao o stripovima. Negde u to vreme uleteo sam u jedan ambiciozan strip projekat, pod nazivom "Krakov, Krakov". To je bilo zamišljeno kao jedan od prvih domaćih strip serijala industrijskog stripa, kao recimo "Dilan Dog". U ekipi su bili, od crtača: Milan Jovanović, Brada Milutinović, Eugen Slavik i Siniša Radojević, a od scenarista Đorđe Milosavljević i Branimir Trošić. Izkontaktirao sam Milana Jovanovića, koji mi je rekao da uradim neke probne table, pa da vidimo da li mogu da se uklopim u taj neki stil koji su oni gledali da održe da bi bilo stilski ujednačeno. Tada je Đorđe hteo da mi piše scenario, međutim pojavio se Troške. Ja sam ga pre toga video jednom u školi stripa Vlade Vesovića. Računao sam na Đordetov scenario, kada se odjednom pojavio Troške i završio tu jednu priču. Uradio sam s njim još jednu epizodu "Krkakova Krkakov", nakon čega sam pokušao da uradim jednu epizodu koju je Milan već realizovao.

Pressing: Zašto misliš da je "Krkakov Krakov" bio važan za tebe?
Tony: Pa, izašao sam iz te neke faze eksperimentisanja sa raznim stilovima. Tu sam se našao, bio je to kao nastavak prethodnog rada sa četkom, ovog puta u stilu Mezijera. Značajan mi je bio i zbog toga što sam imao gotovu priču od dvadesetak strana. Bilo mi je zadovoljstvo da radim te epizode.

Pressing: To je takođe bio i kraći strip

sa Trošketom?

Tony: To mi je bio jedan od neuspeha, izašao je u sedmom broju Strip manije. Tada nisam bio zadovoljan ni sobom ni drugima, ali odradio sam to, dao sam sve od sebe. Bio je to inače neki pokušaj da se uradi realizam.

Pressing: Toni, kaži nam nešto o svom najambicioznijem projektu.

Tony: Misliš naravno na "Maksa Debrisa"? Projekat je započeo još '95 godine zajedno sa Đorđem Milosavljevićem, sa kojim sam ja pre toga radio nešto slično, tu pre svega

sam ili sa nekim drugim, ja sam ga nastavio sa Markom Stojanovićem. "Maks Debris" još uvek nije gotov, ali se privodi kraju.

Pressing: Vaš zajednički projekat "Sloboda i druge halucinacije" Pred vas je postavio ozbiljne izazove, uključujući i precizan vremenski rok koji ste morali da ispunite.

Kiza: To je bio projekat u okviru Otvorenog kluba, po ideji Ninoslava Krstića, a povodom 50 god. Deklaracije o pravima čoveka. Bio je to planski strip. Ideja kako to treba da izgleda bila je moja. Velja je napisao priču po toj ideji, i uključili smo kince iz strip radionice da svaku tačku Deklaracije ilustruju, što je bio i najbolji proizvod te radionice.

Tony: Kiza je imao malo više vremena, jer je dobio taj prvi deo priče pre mene. Kad sam imao drugi deo priče u rukama od finala me je delilo petnaest dana. **Pressing:** Kad smo već kod strip radionice tu ste ti i Toni prvi put bili sa decima pa ste morali tešnje da saradujete u pedagoškom radu. Kako ste se snašli?

Kiza: Bilo je to instinktivno. Seli smo u klub, napisali koncept i taj koncept kasnije nadopunili nekim skicama. Razlika između Vladine škole stripa i Leskovačke s jedne strane i naše strip radionice s druge je u pitanju klase, drugačijeg koncepta. Znači više se išlo na neko druženje i da probaju da se sa ulice koliko-toliko sklone deca od pogrešni vrednosti. To su uglavnom klinici koji došli da se malo prozrazuju kroz ono što vole, a to je strip.

Pressing: Kako danas ste stvari što se tiče stripa u Nišu?

Kiza: Posle stripa "Sloboda i druge halucinacije" nama su bila otvorena vrata za neke druge projekta koji bi prolažili iz tog broja, što

sam ja želeo da iskoristim za vraćanje nekih starih ideja o stripu. U pitanju je bio strip magazin pod nazivom Stripok, međutim od toga nije bilo ništa. Jedno vreme radionica nije više išla zbog finansijskih problema, a ja sam se za vreme rata uglavnom bavio karikaturnama. Pre par meseci smo ponovo krenuli sa radionicom, i u planu je strip koji bi se zvao "Strah od neba". Planirali smo da prvih i zadnjih pet strana radimo ja i Toni, a ono između deca. Priča je vezana za početak i kraj rata i trebalo bi da se pojavi kad dobijemo štampariju. S druge strane smo po ko zna koji put pokušali da skupimo ljude koji se

STRIP@K

STRIP MAGAZIN OTVORENOG KLUBA U NIŠU
SPECIALNO IZDANJE

SLOBODA I DRUGE HALUCINACIJE

mislim na "Krkakova, Krkakov" i kraći strip "Prvi i poslednji čas" koji je Brada pre mene pokušao da uradi. Pošto je u pitanju bila groteska, Đorđe je preporučio mene i ja sam to uradio. Za "Maksa" se može reći da mi je najdraži strip, jer sam u njem dao najviše energije i volje. Tu sam došao od nekog svog stila, bio sam sigurniji što se tiče crtanja. Morao sam da se vratim francusko - belgijskom stilu što znači uglavnom Frankuin. Đorđe je posle bio zauzet pošto se uglavnom bavio filmom, pa je počeo da mi stiže sve manji broj scenarija za strane. Tako je došlo do toga da meni prepusti da li ću da nastavim strip

stripom bave u Nišu. Ovog puta su naši naponi urodili plodom i sastanci strip autora iz Niša su postali stvarnost.

Uz prijatno druženje i diskusije o stripu okupljamo se: Boban Savić- Geto, Toni Radev, Ja, Marko Stojanović, Zlatibor Stanković i Dušan Čevreković.

Pressing: Vi ste obično imali izlete u andergaund strip?

Kiza: Nije sigurno bar što se mene tiče. Više je tu u pitanju uticaj teže generacije nekog andergaund stripa. **Tony:** Kad smo se upoznali prvo što sam od tebe video bilo su uglavnom stripovi sa neobičnim temama, kakve do tada nisam video. Vukli su mi na treću generaciju, najviše na Kordeja. Ne u grafičkom smislu, već više kao ideja.

Pressing: Toni, da li ti smatraš da je ono što si radio andergaund? **Tony:** Da li sam radio andergaund? Tu sigurno misli na strip "Moroni koji sam radio 1990-91 za Patagoniju?" Strip "Moroni" sam zamislao kao crnohumorni strip od jedne table, i nisam dosta toga uradio, možda jedno pet tabli. To mi je služilo čisto kao oslobađanje nekih ideja putem kojih sam došao do crnog humora. U to vreme sam počeo da ubacujem neke nove elemente u svoj grafiizam, šrafurice, tačkice i raster.

Kiza: Ja menjam stilove, ali to uopšte nije posledica nekog traženja, već trenutno ne postoji ni jedan časopis i ja nemam nikakvih obaveza prema bilo kome. A stvarno volim da menjam, volim da radim i perom i četkom, što zavisi od raspoloženja. Ne želim da se obavezujem, radim za svoju dušu.

Tony: Ja isto nisam imao gde da objavljivam, radio sam čisto za sebe. Ustvari, u to vreme sam počeo da radim za Pressing i oni su mi dali malo više prostora da radim neke ilustracije, karikature i stripove. I onda imaš gde da relativno stalno objavljuješ, tu možeš malo da se zeđaš, da radiš nešto drugačije. **Pressing:** Koliko smatrate da je bitno da se scenarista i crtač dobro poznaju?

Kiza: Može i ne mora, zavisi od stripa koji radiš. Kad sam se prvi put upoznao sa Veljom znao sam da možemo da radimo zajedno. Doduše, ja dosta iskasapim le njegove priče. **Tony:** Pa, ja sam radio sa više scenarista. Sa Vladom i Troškotom sam se dosta dobro znao, dok Dorda uglavnom nisam ni poznao, pa mi je saradnja s njim bila malo neobična. Sa Markom sam počeo tek kasnije da radim, posle par godina druženja.

Pressing: Koji su vam bili uzori kad ste počinjali, a koji su sada? **Tony:** U početku je to bilo u fazonu Kerca. Kerac je kasnije definitivno

digao ruke od komičnog stripa i onda mi je Franquin bio najbliži. On me je opredelio, ali sam kasnije imao muka da se odmaknem od njega. Kao uzor se kasnije javlja Moebius, pa Mezjer. Onda sam pokušao da napravim sintezu svega onoga što sam pokupio od njih. Bio je to za mene pravi način da dođem do svog današnjeg stila crtanja. Bitno je da pokupiš od svakog autora ono što vredi, ono što ti se sviđa.

K: Nikad nisam išao na to da nešto skinem. Kod Milaca mi se sviđa stilizacija pre svega, kod Kordeja kadranje i šrafure. Fantastičan rad. Prat odise jednostavnošću, a da i ne pominjem njegov fantastičan scenario, kod njega mi se dopadaju i crteži i priče. Geraj je majstor četke. Pahek mi je bitan zbog njegove posebne groteske i humora. **Pressing:** Kaži nam nešto o svojim scenarističkim uzorima, pomenuo si Prata.

Kiza: Na mene su uticale neke druge stvari, a ne scenarista u stripu. Možda ipak najviše uticaja ima Berardija pošto ja radim pre svega stripove koji imaju vezu sa politikom. Po mom mišljenju, mnogi bi trebali to da rade, pre svega zbog toga što se nalazimo tu gde se nalazimo. Što se tiče filma, dopada mi se filozofija Srđana Dragojevića, Dejvida Linča, kao i komadi Dušana Kovačevića.

Tony: Meni je uglavnom bio problem da radim po svojim scenarijima. Nikada nisam imao dovoljno vere da bih mogao nešto da napišem. Ustvari, mrlzelo me je, to je onako najkresnije. Da se bavim scenarijima, pa još treba i da crtam...Mene je oduvek vukao crtač.

Pressing: Šta mislite o sadašnjoj strip sceni? Da li postoji u Jugoslaviji nešto što se može nazvati strip scenom?

Kiza: Postoji strip scena, strip scena su autori. Izdavaštvo je trenutno vezano za sadašnje stanje u zemlji, a poplava andergaund fanzina je upravo posledica takvog stanja. Moje lično mišljenje je da su strip magazini jedini pravi način za predstavljanje stripova, ali kad njih stičajem okolnosti nema, dobre su i izložbe, jer održavaju strip scenu.

Pressing: Toni, da li ti smatraš da postoji strip scena u Jugoslaviji? **Tony:** Mislim da ne postoji ništa zvanično, ništa što je priznato kod nas u društvu, ali postoji kroz neka druženja ljudi koji se bave stripom, crtača i scenarista. O izložbama mislim kao i Kiza, one nisu nešto ekskluzivno, već nužnost. Strip fanzini

su s druge strane pokušaj nekih radikalnih stvari.

Pressing: Šta mislite, ima li nade za jugoslovenski strip?

Kiza: Odgovor na ovo pitanje više nije u rukama stripadžija, već izdavača. Ima mnogo mladih, kvalitetnih crtača kod nas.

Pressing: Zašto se baviš stripom u ovom ludilu?

Kiza: Zašto se bavim stripom u ovom ludilu? Upravo zbog tog ludila (smeh)! To mi je između ostalog najbolji način da pružim otpor. S druge strane, pokušavam sam da radim nešto drugo i nije mi išlo. I sad više nemam nameru da to radim.

Pressing: Toni, zašto se ti baviš stripom? **Tony:** Pa ima dosta stvari. Skoro iz istih razloga kao i Kiza. U pitanju su bile moje namere da se bavim dizajnom, njegovim grafičkim delom, i svime što je vezano za crtanje. Iz svega toga se izdvojio strip, i ja sam tu ostao bez obzira na sve.

Pressing: U čemu je razlika između lošeg i dobrog crtača stripa? Šta čini dobrog crtača stripa?

Kiza: Pre svega između lošeg i dobrog crtača je u odnosu prema poslu. Primarna je iskrenost prema sebi i prema drugima, ozbiljnost i profesionalnost. Bitno je da znaš da nikad nije kraj, da uvek učiš. Takođe je važno da shvatiš šta vredi, a šta ne i da vodiš računa o toj granici. **Tony:** U pitanju je ceo taj pristup. Moraš da se posvetiš tome i da kroz taj neki rad izgrađuješ sebe. Najvažnije je da budeš iskren u tome, a sve druge stvari su manje važne, kao, na primer, da li ćeš to objaviti ili ga radiš za sebe.

Pressing: Koliko je važan talenat, koliko rad?

Tony: Napredovati možeš jedino ako imaš talenta, pa se kasnije usavršavaš. Pod tim podrazumevam i pristup tim stvarima.

Kiza: Talenat bez rada ne vredi ništa. Oni koji nemaju talenta, s puno rada uspeju, što znači da je bitniji rad. E sad uvek postoji razlika između dobrih crtača i onih koji samo završavaju posao.

Tony: Kako ja to vidim, onaj sa talentom vidi dalje nego ovaj drugi, uz puno rada može da dostigne vrhunac, i ovaj bez talenta ako uporno radi doći će do nekog nivoa.

(razgovor vodio Marko Stojanović juna 2000., za tehničku pomoć zahvaljujemo Ivanu i Igoru Stojanoviću i Milanov Marjanu)

"BIO SAM BEZ PARA, KAO I OBIČNO. MOGAO SAM DA BIRAM IZMEĐU ŽITANJA NEKE STARE KNJIGE IZ KUĆNE BIBLIOTEKE I GLEDANJA TELEVIZIJE SA RODITELJIMA. DEPRESIVNO!"

"ALO MUK! DOĐI ODMA' DA PREBAS CRNJAK. KUKI!"

"GO...
I... IDEM K... KOD
SA... SA SALEM!"

"KUDA I ČALE
SU OSTALI
ZADUBJENI
U LEPOTE
KOJE JE
ISJAVIO NAŠ
TV-PRIZEMNIK
NISI ME
NI PRIMETIJI,
DROGA JE
DELOVALA
PREJAKO
NA LIŠTI I
COTALE"

"VINO JE BILLO ODLIČNO,
ALI PREMALO ZA KOMPLETNO
PATOŠIRANJE. LITAR CRJUGA
I ZA DVE MUŠKE GLAVE, DOVOJNO
TKD DA SE ZAGREJEMO I
POEVEMO DA BULAZNIMO."

"LJDE DA SE MALO PROMUVAMO
PO KAPICIMA, DA VIDIMO RIBE
BOLJE ČEMO DA SPRAVAMO."

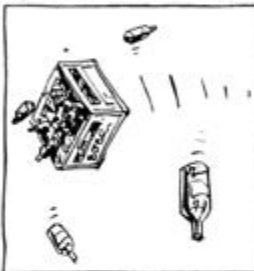

"NISAM VEROVAO
DA ČU LAJKE DA ZASPIM
AEO SAMO GLEDAM
LEPOTICE NOCI, ALI SAM
SE LAZO SLOŽIO.
NISAM IMAO IZBORA,
A BEZ TOGA NEMA NI
SLOBODI.
TAKO NEKADO BEŠE
REKAO NEKI FILOZOF IZ
CIMARZOSKOG UDEBENIKA."

„SPONTANO SMO SE
NAŠLI U GAJBE DA
PEŽNIM FLASAMA
IZ KAFICA.“

KRAJ
EPIZODE
VELIBOR PETEKOVIC
ZORAN STOJILJKOVIC
© 2004

Intervju sa

DRAKULOM

Dejan Vujić, mladi strip autor iz Beograda

Pressing: Ko je Dejan Vujić?

Dejan: Dejan Vujić je student Bogoslovskog fakulteta SPC. Rođen je 25.8.1979. u Beogradu. U rodnom gradu je završio osnovnu školu, a potom i gimnaziju. Stripom se ozbiljnije bavi od svoje 14-te godine. Živi i radi u Beogradu.

Pressing: Otkud pseudonim Drakula?

Dejan: To ime je vezano za period mog života u kome je nastao Luka Vranić. Tada mi se činilo da mi se u velikoj meri slaže sa muktotrpim i složenim procesom izgradnje lika. Vidim, kad su me prvi put tako oslovili, već sam uveliko proučavao srpsku mitologiju, tragajući za detaljima koji će upotpuniti okviru grubo formirane priče, i bio do guše u vampirima, vilama jezerkinjama, todorcima, gvozdenezubama, zmajevima i psovljavima. Ironično, postao sam "otac" jednog vampira, pa sam zadržao i ime Drakula. Danas mi ono veoma malo znači. Na kraju, to je samo jedno ime. Pustimo, dakle, pokojnog vojvodu Vladislava od Vlaške da, ako može, počiva u miru.

Pressing: Kako za tebe izgleda proces stvaranja stripa?

Dejan: Uvek sam se trudio da budem dosledan sebi. Stripu prilazim sa onom dozom ozbiljnosti koja jedan strip crtač sme sebi da dozvoli. Isprva, strip je za mene nešto što lebdi u vazduhu; nešto iskidano i bez smisla, bezoblična masa slika i snova iz kojih vadim fragmente i sklapanj ih u celinu, dobijajući na taj način likove, zaplete, i čini mi se, ono što je jako bitno - atmosferu. Strip mora da odražava nešto od onoga ko ga crta, jer je inače prazan, bez emocija i bezvredan, bez obzira na to koliko je tehnički bio kvalitetno urađen. Potom se posvećujem pisanju scenarija i kadriranjima. Ono što na kraju ostane da se radi, ispada najmanje zahtevno, a daje najviše zadovoljstva - posao koji rezultira davanjem gotove forme jednoj ideji.

Pressing: Otigleda je uticaj Majka Minjole. Koga još?

Dejan: Jeste, Majk Minjola je crtač od koga sam mnogo naučio. Pored činjenice da mi potpuno odgovara njegov način postavljanja odnosa svetlo-tamno u stripu, kao i sam stil crtanja, zahvalan sam mu za prijatno osveženje stripske umetnosti pričom na jednom dubljem nivou, pričom koja svojom alternativnom istoričnošću

i obiljem podataka koji imaju svoja dokumentaciju (ma kako fantastični oni realno bili) nadilazi mnogo šta što je do sada viđeno. Pored Minjole, svakako bih istakao Ferika Milera, i jednog od velikana stripske umetnosti - pokojnog Prata.

Međutim pomenao bih i dva autora koji su na mene imali ogroman uticaj, i kojima dugujem zaista mnogo- svakome na svoj način. Prvi je Branislav Kerac koji je direktno odgovoran svojim realističnim humorom za moju veliku ljubav i vezanost za strip još od najranijeg detinjstva, a drugi Vlada Vesović, čovek koji mi je predložima i sugestijama pomogao da u stripu nađem, i počnem da izgrađujem sebe.

Pressing: Ko je Luka Vranić i odakle je došao?

Dejan: Luka Vranić je, najpre, svojevrsno svedočanstvo stotinak godina tragedije našeg naroda. Ići dalje u prošlost nije toliko ni bilo nužno mada sam se kroz priču o njemu dotakao i nešto ranijih epoha. Došao je iz mračnih, pomalo zastrašujućih legendi moje rodne Sumadije, i moje potrebe da pričam o jednom periodu o kome se svesno zna jako malo i o jednoj kulturi i tradiciji koja se bez ikakve nužnosti bespovratno gasi. Uzrastajući, uzrastao je samnom i Luka Vranić, i vremenom dobijao sve složeniju formu. Sama ideja za kreiranje lika rodila se nakon višegodišnjeg sakupljanja iskustva, i nejasne potrebe da se nešto iskaže. Usled takvog procesa uzajamnog "postojanja", prirodno je da on ima mnogo mojih crta, ispoljenih najpre kroz način razmišljanja. Ne malo puta sam pokušao da procenim kako bi se ja ponašao u situaciji u koju sam njega stavio.

Pressing: Uprkos svernu, on nije klasičan anti-junak?

Dejan: Sećaš li se Brusovog "Vampira iz Kolinvuda"? Čini mi se da je on u stripu razbio jednu od osnovnih dogmi mita o vampiru - ideju da jedno takvo biće, koje nije od prirode, mora ontološki, od prirode biti zlo. Tako je Luka Vranić od Kolinsa nasledio tu slobodu volje, ali je čini mi se znatno složeniji lik zbog jasno izražene nacionalne crte. Ona je jako prisutna u većini stripova do sada urađenih u serijalu "Pali anđeo". To je upravo ono što ga čini realnijim,

dubljim; ne samo da je on vampir već je srpski vampir, poput, recimo Save Savanovića ali se mnogo bolje može pojmiti kao ličnost zbog sve prisutnog toka svesti. Luka Vranić nije pasivan lik. Pored misije koja ga drži u životu (a to je, najpre, potraga za demonskim Sektusom, mada njegovi lični motivi, kao i sve drugo, sa vremenom uzrastaju) on je živeo mnoge ljudske živote: bio je vojnik u oba svetska rata, a između njih rešavao pitanja egzistencijalne prirode, kao bilo ko drugi ("Psi rata", "Zla noć", "Tajna"). Likovi poput Majstora Tore ("Sekta") ili deda Borovine Vranića ("Panonska legenda", "Hajduk i kolac") dali su Luku Vraniću dubinu postignutu hronologijom jedne vampirske loze, koja može, a ne mora da se zasniva na krvnom srodstvu. Optimalno, on je moj pokušaj da, učeći se, pokušam da naočim druge o vrednosti onoga što jesmo i što bi trebalo da budemo a stalno zaboravljamo zarad neke težnje da se ide u korak sa svetom, vremenom koje se troši, nezadrživo propada, vučući za sobom u ambis sve što se zaslepljeno odlučilo da prati. Luku Vranića ja doživljam kao edukativnog anti-tipa; možda "jedino pravo zlo koje je ostalo da postoji".

Pressing: Omaž "Intervju sa vampirom"? Kuda ide Dejan Vujić, a kuda Luka Vranić?

Dejan: Pitanje je dobro koncipirano. Zapravo je ovo razdvajanje krajnje nužno. Luka Vranić će jednom umreti, mada tek onog trenutka kad za njegovim postojanjem ne budem osećao potrebu, bilo da ispuni, ili potpuno promaši da ispuni svoje ciljeve. Sigurno je da će njegov kraj biti nacrtno blago nalik na epsku narodnu pesmu i da neće biti lišen smisla. Dejan Vujić će hoditi svojim stazama, sve dok mu se ne izgubi svaki trag...

(razgovor vodio Marko Stojanović juna 2000. uz tehničku pomoć Milanov Marjana)

DRAČULA 97

STRIP 22

DRAČULA 97

1.

RO, PAU...

SA JE RUCIČU? RAČO
JE KO DA BI VIDEO
TAMO S BARIČA, SA SVE
ROGOVINA I ROKOVICANA !!!

UJ, OJ, A MA
KAKO GA RAČA...

... ZMAJA, OŠTE!
SA OJ, KIM UŠTMA...

... I SA OŠGININ KRIVINA!

... KOSTU

VOZJAN GA OŠTU MI!
KO TO SAO PRAŠUJAN!
IMO JE I VEJAN JEJENU
I BUNTO JE IŠTU
NA SVE STRANI!...

... A OŠPAČOŠ DEPAJU VEJOM JE
MAHAO LEVO - DESNO, DA SVAŠ!

DEŠO JE, ŠPA,
VEJEN I JA AL
NENQ DA ŠPOT OVAO.

... JEČE BABA KOD
KUCE DA MIŠ,
DA Š PŠT OŠV-
DIAKO RUKUŠE
SA DOKUM.

SUNCE TI ŽARGO!!!

ŠTA S' FINO!!
NE ISRA NEČKA.

??

TI S' MALI?

JOK, TI SI!
LI BOJE, TO BI MOGLO
BITI ISTINA, ALI SAMO
AKO SE UZME U OBZIR
CINJENICA DA VI MUZI
IMATE RUDU NAKUJ
DA SVEMU ENOM CRTE
SVOJE NASIV.
ALI KAO BOJE POGLEDAN
TI I NEBI COJEK,
TI S' VANDIQ, NE?

JEŠTE, ALI SA OŠIBUNOM
VRŠION IDENTITETA.

UHM, A ZATO? ZATO ŠTO NIJE
GARANOVANO KAO ŠTO SE OŠIBUVAO?
POSLE MNOGO GODINA MOJE SE
PROVE UŠTALUCI U VEŠNOSTI
POSTAJE SOBOJNO JED TO?

NE, ALI KO TUBE
I NE OŠIBUJE DA
MOŠE DA RAZUMES
TI NE ZNAŠ KAKO JE
KAO SE OŠIBUJEM,
MOŠE, SAMA ZAOŠ
TOGA ŠTO SI TO ŠTO
JEŠTE, NE ZNAŠ I ČAK
NE DA POKUŠAJU DA
ČUJU TO ŠTO TI
IMAS DA KAŽES!

NE ZNAM...?

A ŠTA MISLEŠ KAKO
JE KAO MOŠEŠ DA ŽIVJE VEŠNIMA
U PEĆINAMA I PO PLANINAMA
I BUKALOM ŠTANU DA TE NE NADE
NEKI ŠTO JEŠTE VITEL I
MISLEŠ LI DA SAM MALO HALKI I LON-
OVA NA ŠTANJEŠ PROŠTIO DRŠIO
ČLANE? NA PROTI, NE MA
ORUGOS PICA, ŠTO KADON ŽEŠE-
ŠUJA VEŠE MOŠE BOŠE CO NIŠE DA
RUMES I DA ŠTA KAKO JE TO.

MAKO JE MALO OMIK VEŠI JOS
DUGAK TEŠE BESMISLONOSTI...
I SAM DUAŠE KOLIKO JE DVAJANA
KOLJA ZA TO POTREBNA...

JOS NEŠTO SAREKUMENTI DA IH
TRAGAVANJE SVAKI VAMPIR JE
U OBITNI USAMJENI GRABLJIVAC
KOLI ŠTITI SVOU TERORISU. KADA
OŠTETI KOLIKO SE TI OŠTETI
OD Njih BIVAJU OŠTETI NADASTI
I OŠTETI DA SE UBJUJU.

IMA I KRIJLA...?

PROBOM NIJAI VAMPIRU!
NADAM SE DA OŠTETI SE
JEŠNE OD OMIK VEŠI TRASTI
RANIO I DA OŠTETI DO ŠTO
NACI OŠTETI NA PRA-
NJA KOLA SE OŠTETI

DOBAR VETAR I
VEŠTO NEŠTO OŠTETI
KOLJA OŠTETI?

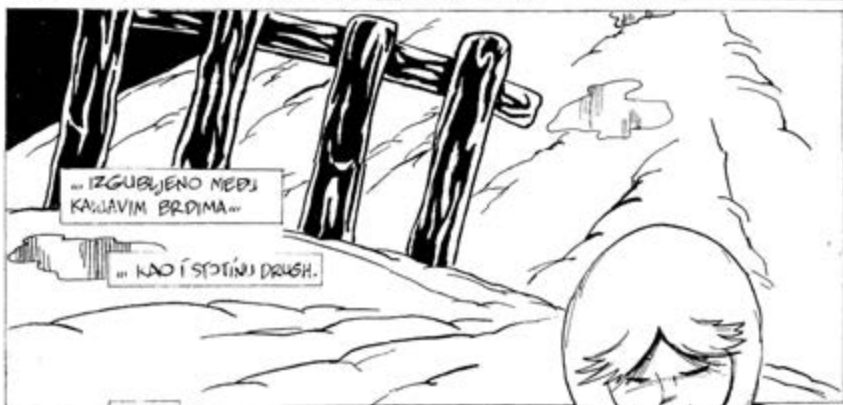
O, GORBOJOS JESAN
TRAGAVANAC VEŠI I ŠTO
SVO DUAŠE OMIK VEŠI
TA! JOS ON NIJE OŠTETI
DA SAKAŠI TRASTI
JAKO JE TREBALO
SIE DA NIU KOLEM?

NE... ŠTO NIJE TI TRASTI
...RANIO SE ŠTO...

VRATA 801000E

... IMA JEDNO SELO...

... IZGUBljENO MEĐI
KAMJAVIM BRDIMA...

... KAO I ŠPTINI DRUŠ.

SAMO...

... OVO SELO IMA TAJNU.

RATNI DNEVNIK LUKA VIZANIĆA
24. MART 1944. JUGOISTOČNA SRBIJA

TOKOM ZHANOVOG PATA, U SAM
BIO LOVAC. TIH PROLEĆNIA
DANA, POSTAO SAM PLEN.
NATME, PRILIKOM MINIRANJA
PRUGE KOD ŽELJUŠE NAGA-
ZILA ME JE 99 PATROLA.

... I GONILA TRI DANA, NEU-
MORNO VOJENA GERMANSKOM
UPORNOSĆU.

ČETVRTOG DANA PRORADIO JE
MOU SRPSKI TNAT I VAMAPOSA
GLAD. PRESTAVIO SAM IM ŽAKU.

IZNENADIO SAM IH, ALI
JE SVE MOJE NADE
U POTPUNOSTI RASPRŠIO

TAJNA

Marko Stojanović

... RIFAL IZ SMAJŠERA KOJI
MI JE MEĐU FLEČKE SMES-
TIO JEPAN OD TIH NACISTI-
ČKIH VESELJAKA.

3

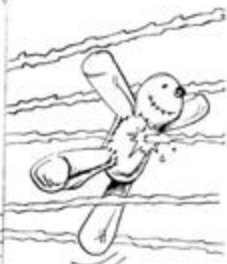
FEEUR!

USLED CEJA SAM ODLEKO PA
BUDEM U BI, RECIMO SURON.

PITAIATI

MOŽDA ČAK I
OKRUPAN.

ČEMU TAJ
IZRAZ LICA? UOSTA-
KOM, REPRIZIRACIMO
DOGAĐAJ...

SAMO ZA
TEBE!

PUŠE NA
GOTOVS.
NISANI!

GOSPODE
ISUSE HRISTE
ROMILJU MENE
GRESNOGA.

GOSPODE
ISUSE HRISTE
ROMILJU MENE
GRESNOGA.

IMA JEDNO SELA..

„IZGUBLJENO MEĐU KAMAJ-
YIM BRDIMA..“

„KAO I STOTINU DRUGIH..“

SAMO..

„OVO SELO TMA TA..NU..“

DYLAN DOG

Osećate da ste u rukama nečistih sila, niste noćima spavali, ostali bez apetita, opsedaju vas svakakvi duhovi, u svakom mračnom kutku osećate NJEGA kako vas posmatra, zlokobnog osmeha sa kasapskim nožem čvrsto stegnutim u svojim čvornovitim rukama.. Vi, naravno, bleđog lica, upalih očiju, nesigurnog pogleda, drhtavim rukama pritisunate zvono na ulaznim vratima neugledne kućice broj 7 u ulici Krejven ispred koje je parkirana buba u očajnom stanju i začujete AAAAARRRRGGH!!!! Demonski urlik i sledjena krv u zilama govori da ste na pravoj adresi. Da je vlasnik kućice i automobila koji kao da je došao sa naših ulica jedini čovek koji

žestoko napaljen na Zagora. Bleka i ostale kreature italijanske B produkcije, nisam baš najbolje kapirao delo Ticijana Sklavija. Činio se haotičnom, dosadnom, bleđom i morbidnijom kopijom Martija Misterije, van svih ustaljenih šema jedna-epizoda-za-mesec-dana... Šta ćete, bio sam na pragu puberteta. Tek, prekretnica koja je promenila moje shvatanje filozofije tipa koji neverovatno liči na Ruperta Evereta zbila se nekoliko godina kasnije. Naime, sasvim slučajno sam obratio pažnju na pesmu koju je DD pustio u nekoj epizodi čijeg se naziva ne sećam. Bila je to, verovali ili ne, "Children Of The Damned" Iron Maiden-a. Kako sam u to vreme imao

MM vozi preskupi auto i ne mora da brine za svoju egzistenciju, DD trpi već pomenutu Bubu i stalno kasni sa isplatom kirije. MM ima većitu vereniku Dijanu a jedni se Dilan u svakoj epizodi muči da okrene svoju klijentkinju. MM-ov verni prijatelj Java je nem dok Gružo, na žalost, ne zatvara usta. Sem toga, mora se priznati da su istraživanja MM-a naoko mnogo zanimljivija: misterije piramide, Stounhendža, Svetog graala i slične, mnogo primamljivije za obradu od klasičnih hororaa. Pa ipak, činjenica je da popularnost DD-a daleko prevazilazi slavu detektiva nemogućeg (MM). Čeprkanje po prošlosti daje toliko mogućnosti za improvizaciju da istovremeno

**ČUJETE LI NOĆU ČUDNE ŠUMOVE? SRELI STE PRIVIDENJE?
SUMNJATE DA VAM JE SUSED VAMPIR? OBRATITE SE DILANU DOGU,
ISTRAŽIVAČU NATPRIRODNIH POJAVA, ULICA KREJVEN BROJ 7.**

PRAVA PRIRODA STRIP fenomeni straha

Piše: Dejan Kostić

vam može pomoći. Jedini istraživač natprirodnih pojava na zemaljskoj kugli koju svakodneвно opsedaju mračne sile će za skromnu dnevnicu od pedesetak funti (za naše prilike i ne baš tako skromnu) zasigurno rešiti vaš neverovatni slučaj i, ukoliko ste lepa pripadnica lepšeg pola, zavesti vas kako to samo Englezi umeju i u stilu najotmenijih dendija strpati u krevet. Efikasnost zagarantovana.

Nemate pojma koliko puta sam poželeo da se nadem u sličnoj situaciji (sem one opaske vezane za krevet, pošto baš i nisam klasičan primer mis WASP-a), mada početak mog druženja sa gospodinom DD-om i nije obećavao sličan epilog. Prvi susret sa ovom junakom desio se krajem osamdesetih kada sam uveliko gatao sve proizvede novosadskog Dnevnika i nije bio preterano idiličan.

dugu kosu i bio redovni posetilac seansi na Pravnom, iskreno sam se oduševio i postao pasionirani sakupljač stripova ovog serijala. Sem toga, i tematika njegovih dogodovština se savršeno poklapala sa idejom Heavy Metal-a. Sve je mračno, morbidno, bolesno, krvavo, jezivo, a opet na neki svoj uvrnuti način poetično.

Jedna od bitnih stavki neophodnih za razumevanje DD-a je i upoređivanje sa njegovim starijim bratom, Marti Misterijom. Sklavi je išao onim sigurnim putem u izbegavanju sličnosti dva tematski prilično povezana junaka. Princip je jednostavan-neka sve bude suprotno. Dok je MM priznati naučnik svetskog glasa, DD svakodneвно trpi ismejavanja i rizikuje da ga namažu katranom i perjem kao šarlata. Dok

oduzima prostor za neko dublje bavljenje psihologijom ljudi i njihovim emocijama. Tako da se dolazi do situacije da na MM-a gledamo kao na, prilično kreativnu došuću, ali ipak kopiju nekih arheologa avanturista tipa Indijana Džonsa. Mada se autorima mora odati priznanje za maštovitost pojedinih epizoda ipak ostaje početna teza da je u suštini poprilično plitak (što ne znači da je loš, jer govorim u odnosu na "naseg" junaka). S druge strane, sve epizode Dilana Doga se mogu svesti na zajednički imenitelj - strah, jednu od osnovnih emocija. Bavljenje strahom je proces koji nema vremensku kategorizaciju. I strah kao emocija poznata svim ljudima upravo doprinosi univerzalnosti serijala, odnosno obavijajući ga velom mističnosti i iracionalnosti pojačava poetičnost koja je u prvom slučaju

praktično nemoguća. Čak se usudim reći da je osnovna ideja bavljenja strahom kao nečim stalno prisutnim u životu naribele doprirela da se fenomen DD pretvori u svojevrstan kult u simboličnom smislu te reči (što znači stvar koja ne uključuje samo snobove).

Vremenom zbog sve veće popularnosti ova dva junaka, žanri komična i čitalaca su neminovno vodili ka njihovom susretanju. Spojiti dva kompleksna lika sa svim njihovim razlikama nije nimalo lak posao, ali je odradjen u specijalu "Posljednja stanica uzas" po mom mišljenju polovično. Taj dugo očekivani susret, nažalost, nije bio onako spektakularan kao što se to očekivalo, završio, nalikovao je na savršeni prosečan epizodu Dilanovih avantura. Ne preterano originalno dovođenju veza MM i DD gde se oni zbog nekih sukoba iz prošlosti prvo nepodnose, ali na kraju shvataju da su obojica pogrešili što su posterovali istim jezicima pa se izvinjavaju jedan drugom. Javine i Gručo već su, nastavno, lieta na klasičan Holivudski trasi. Na svoj sreću, scenaristi su odlučili da se ponavljaju neuspeli eksperimeni jer, Marti i Dilan zaključuju da je bolje da se drže podalje jedan od drugog kako ne bi ponovo prizvali mračne sile. Sem toga, ne mogu da se otmene utisku da je MM u toj epizodi zapostavljen kao liči na slučajnog prolaznika koji je još slučajno detektirao nešto čudno. U prilog utisku o lošem bavljenju ideji susreta da je Dilan taj koji vodi glavni reč. On je taj koji se obračunava sa glavnim negativcem dok Marti benasto stoji po strani kao lepotica koju junčina treba da odbrani od napasnika. Ja sam se svakako nadao većoj saradnji, gde bi i količina krvi i broj polomljenih kostiju bili ravnomerno podeljeni.

Radnja ovog serijala prebačena je iz Njujorka (odakle je MM) u prestonicu Ujedinjenog Kraljevstva, London krajem sedamdesetog veka. Leglo ekscentrika i njihovih težnji ka krutom poštovanju tradicije, vekovima utvrđenih pravila zaista je savršeni ambijent za stvaranje atmosfere grada obavijenog maglom i uznemiravom većinom kišom što i daje onaj konačan šmek za bekstvo iz proseka. Dilan Dog je atipično-tipičan Englez, činih sa klasičnim ostrvskim smislom za humor, čovek koji se naizgled ne uklapa u opsteprihvaćene šeme Londonaca a opet meditera, razmišlja višestrukim prebiranjem po klarinetu (omiljena kompozicija mu je "Davoļji triler") a smiruje žive ili provodi časove dokolice praveći makete brodova.

Obožava horor literaturu i ne stidi se da prizna da nikada nije pročitao Džojsovog "Uliksa". Bivši pripadnik Škotland Jarda koji stalno koristi svoju službenu legitimaciju i značku čime čini verovatnijim privremeni odlazak u penzionerski dođivom inspektoru Blok, nekadašnjem pretpostavljenom i mentoru koji nije valjano obavio posao vaspitavati. Stalno podočeva, jedne jutro kako je odavno ustavio alkohol ali se u stresnim situacijama ne usteže da popije koju kašiku. U stanju je da se suoči sa najglednijim spodobama ovog i onog sveta i opet ni u sna ne bi leteo avionom. Raduje se nekoliko dana da pati od mračne bolesti da bi se vraćao okean (u genijalnom Njujork, Njujork ili "Titanik" na koje spada u svakom obziravanju) i slobodno čita "Necikl" najvećeg čina, genijalnog gospodina Valda, koji nije ni jedan Britosk je kakav, nekadašnji bolni sala i spremnost da se svakoj stvari bez obzira na težinu i rizik odžalost, odvali poneki biser koji nameričtaoča na posmeh uz pomisao "Čoveče, volio bih da sam ja to rekao". Neverovatan srdačnost i ubistveni šarm na koji pažnju pripadnice ženskog roda, počev od klijentelija i sam nekoliko puta u pitanju matore, veslice i nekoliko stidljivih prolaznica da nevinih žitava kojekakvih konfirama, samo točkajući jednu lozicu bezost kisav je Dilan Dog. Razmišljajući o njemu, posle dužeg vremena dođe se na zaključak da je DD kao lik u našem svetu svojim mogućim usključenjima preterani uspeh kod ženskog sveta) i

da je dovoljno da čudovista i zle sile počnu da opsedaju staru dobru Zemlju da na sve strane niknu agencije istraživača natprirodnih pojava. Zato i potenciram na realizmu gde je Dilan kao lik sa svim svojim slabostima apsolutno pogodan za identifikaciju kojoj svaki čitalac teži, uprkos tome što tematika serijala spada u SF. Zaista, jedinstveni spoj urrealnog i realnog kad smo već kod nabrajanja kontradiktornosti.

Poseban segment priče o Dilan Dogu su sporedni ali ne manje značajni i izuzetno zanimljivi junaci. Njegov večitno neplaćeni pomoćnik i cimer (s tim što se potpuno isključuje Betmen-Robinov sindrom), Gručo, koji je u stvari reinkarnacija Gručo Markasza koga ne znate da li je genije ili budala, uvek spreman da na komandni toni pitašti, onda kada je obrazac nepotrebitije. Ovakvo poizobljenje i kvantno niska naizgled nema mesta u stripu, ali užasa ali on umnogome doprinosi nekom italansu kako bi se sprečilo granje stripa u stereotip. Na sreću to da se svojim glupim vicima savršeno uklapa u već pomenutu Englesku filozofiju življenja. To je naravno i Blok, inspektor Škotland Jarda, kome je stalno pred očima privremena penzija i koji stalno kuburi sa pomenikom Dženkinsom za koga ne zna štali da ga zadavi ili pošalje u zatvor. On, valjda zbog iskustva ili stoga što je pandur, ima vrlo skeptičan pogled na svet, naravno, nikad ne veruje u glupe teorije koje mu Dilan servira ali mu vrlo često prepošta istrage baš zbog svoje praktičnosti radi uštede svojih oču. Ima promišljiva i povera poretih obveznika. Nju dvojica imaju odnos tofalnih opozita, iskustva i mladosti, skeptika i vernika. Što bi nekome podočea na odnos Moller-Skai koji je okomica X-files-a. Dilan, kao i svi strip junaci, ima svoje sinhog teorijske telje. Kao i mnogo toga važnog za DD fenjmen i njegovo talno atipičan. U pitanju je doktor Ksabaraz

DILAN DOG

(anagram od Abraksas što je jedno od imena za Satanu) ne može sa sigurnošću reći šta predstavlja. Pojavljuje se u nekim epizodama kao glavni negativac (Dr. Ksabaras) dok u nekim samo usputno pominje ("Priča ni o kome", "Klub strave užasa"), tako da se stiče utisak njegove sveprisutnosti. Veo tajne oko ovog lika se pojačava sumnjom da je on u stvari Dilanov otac...

Normalno, kao i za sve produkte druge polovine dvadesetog veka i za serijal o Dilanu Dvadesetog veka se ne može reći da je u potpunosti originalan. Motive za priče Sklavi i ostali scenaristi crpu iz horor i SF klasika književnosti i filma ali i iz realnih događaja. To se, na sreću, ne završava samo pukom krađom ideja i prepisivanjem već uspešnih formula, već se kreatori trude da već postojeće motive koji su uvek prepoznatljivi nadograđuju, ponekad i poboljšaju a vrlo je često prisutno spajanje dve ili više ideja... Idealan primer za to je epizoda "Emet" gde je u Jevrejsku legendu o Golemu prebačenu u današnjicu inteligentno i duhovito ubačen Švarcijev neuništivi robot ubica iz "Terminatora". Svojevrsan omaž Ridljaju Skotu i Filipu K. Diku, tvorcima kulturnog Blejdranera, jednog od najuticajnijih SF filmova svih vremena, učinjen je u epizodi "Alfa i omega" gde je ispočet simpatičnog šimpanze mutanta istovetna monologu replikanta Rutgera Hauera na kraju filma. Zatim se obrađuje legenda o svirepom Džeku Trboseku u više epizoda na različite načine a posebno interesantna je epizoda "Džekil" gde je jadni profesor psihologije primoran da se pretvori u mister Hajda samo zato što se preziva kao i junak Stivensovog romana. Uz sve to, ubačen je i tajanstveni gavran kao Hajdov pratilac. Aluzija na poemu

E.A.Poa je očigledna. Zanimljivo je da scenaristi DD poštuju i literarnu vrednost obrađenih tema. Ukoliko su u pitanju književni klasici i epizode imaju jednaku umetničku snagu čime je izbegnuta opasnost od banalizacije horor velikana. Tako na primer epizode "Dvorac straha" i "Daru u crnom" nastavljaju tradiciju najboljih dela gotske književnosti. Veo pomenuta "Njukok, Njukok" ima mali ali genijalni osvrt na velikog H.F.Lovkrafta i istovremeno vrlo odslikava na uvrnuto način život u S.A.D.-u, gde su matore usedelice kanibali koji proždiru prve kornje i gde su samoubistva u Dravju i motelima svakodnevna pojava dok Kožno Lice iz "Teksaškog pustolovnog motornog testerom raspočituje nesrećnu čir, ženaca a buda bejke... uspešnih poslovnih ljudi čarje drumovima". U epizodi "Kanal 066" recimo, se na proročanski način upozorava na opasnost od manipulacije putem masovnih medija u rukama globalnih korporacija. Takođe se Dilan u svojim avanturama obračunava sa zlim egipatskim kultom, ludim horor piscem koji pati od trauma iz detinjstva Stivena Kinga i prodaje dušu Satani, svim mogućim duhovima i utvarama, spašava zaposednute devojčice i zavodi njihove mame... Ali ako mene pitate koja je najbolja, svakako bih se odlučio za "Priču ni o kome" koje se ni sam King ne bi postideo, čak je

stavljam iznad njegovih dela. Pročitao sam je jedno pedesetak puta i još uvek je nisam do kraja provalio. Vratiti prosečnog i božičajnog činovnića koga žena vara sa najboljim prijateljem i ubija zbog novca od životnog osiguranja, u život gde on preispitava svoje postojanje i postaje sveslan svoje nastavnosti, činjenice da nije siguran ni da li je postojao ili je čeo svet samo njegov san, košmar je koji proživljava 90% čovečanstva. Ubacite tu negde i istraživača natprirodnih pojava i užas je kompletan.

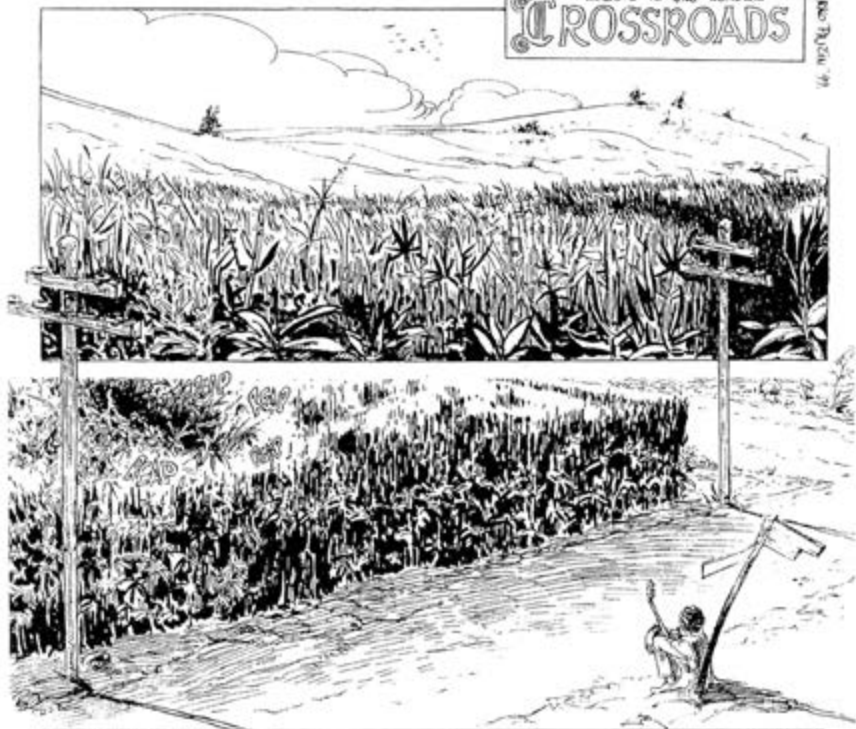
Lovkraft u svom eseju "Natprirodna strava u književnosti" na početku kaže: "Najstarija i najjača čovekova emocija je strah, a najstarija i najjača vrsta straha je strah od nepoznatog". DD nas upoznaje sa strahom od nepoznatog i svim oblicima najstarije i najjače ljudske emocije na grub i neposredan način. Bač nam u lice sve zablude čovečanstva i primorava da se suočimo sa njima. Valjda ćemo, kada (i ako) to učinito, shvatiti koliko smo slabi i beznačajni.

Za kraj jedna molba potencijalnim čitaocima. Ukoliko neko od vas slučajno poseduje primerak "Dame u crnom", nastavka epizode "Dvorac straha", bio bih mu vedro zahvalan ako je pošalje na adresu redakcije. Već se pet godina pitam ko je ubica.

TRIBUTE TO JIM HENSON'S
CROSSROADS

DAVID TAYLOR '99

TICIANO SKLAVI

nevjerojatno je uvršten
možda u najvažniju
u literaturi
od obilježja "onih 100
odvratnih
omiljenih

Dilan Dog ne postoji, ili možda postoji. Tiziano Sklavi
(Tiziano Sclavi) postoji, ili možda ne, s obzirom da
(skoro) nikada ne daje intervju.

Da li je tačno da je Vaša prva priča objavljena u školskom listu? O kakvoj priči se radilo?

Nije bio u pitanju list moje škole, već jedna revija za školarce, čiji je pokretač bio moj profesor italijanskog iz gimnazije. Između ostalog, taj profesor je bio jedan od prvih koji je verovao u mene: čitao je sve što sam pisao, scenarija za stripove (tada sam crtao, ali kasnije sam, uprkos svojoj velikoj ljubavi prema crtanju, odlučio da prestanem), poklanjao mi je dosta pažnje u tim vannastavnim aktivnostima, i još u prvom razredu gimnazije sam režirao jednu malu predstavu, u kojoj su, između ostalog, svirali i pevali moje pesme (moj drugi veliki san - da postanem kantautor, ali žalostao sam antisulhista). I upravo je taj profesor pomogao da se objavi ta priča, koja se zvala "Lettere Bianche" i bila napisana pod uticajem Bucatija (Buzatti). Bucati je bio moj prvi književni uzor, što je još jedna zasluga mog profesora, koji nam je

dao da za vreme raspusta pročitam "Tatarsku pustinju" ("Il deserto dei Tartari"). Nikada pre toga nisam čitao domaće pisce, prezirao sam italijansku prozu (i danas se, uglavnom, slažem s tim). Čitao sam samo Engleze i Amerikanke, pre svega krimi-romane i fantastiku. Baš smešno, kad pomislim, to se kasnije i nije mnogo promenilo: na mojim policama se, između ostalog, nalaze Grišam (Grisham), Perez-Rever (Perez-Reverte), Kričton (Crichton), Dejvid Levit (David Levitt), Stiven King (Stephen King).

Kuju školu ste završili?

Klasičnu gimnaziju, a proveo sam i nekoliko godina na fakultetu, studirajući modernu književnost. Ali već sam radio, bio solidno plaćen, i nisam više imao volje za studiranjem. Položio sam tri ili četiri ispita, a definitivno sam napustio fakultet kada sam počeo da radim u uredništvu lista "Corriere della Sera" kao urednik

"Corriere Ragazzi". Na veliku žalost moje majke, nikada nisam stekao univerzitetsku diplomu. A niko drugi mi je nikada nije ni tražio. Hoću da kažem da se u mom zanatu ne računaju akademske titule, one nikome nisu ni malo važne. Za skoro trideset godina rada, Vi ste jedini koji mi je postavio ovakvo pitanje.

Kako je tekao vaš profesionalni uspon?

Počeo sam sa malim člancima i sličnim stvarima za "Messaggero dei Ragazzi" iz Padove. Onda sam nastavio u časopisu "Corrierino" sa pričama i stripovima. Priče su kasnije sakupljene u zbirku sa naslovom "Misterijne misterije", koju je objavio Bieti (Bietti), a kasnije je Mondadori priredio novo izdanje, koje se može kupiti i danas. Sada je potpisana mojim imenom, dok sam nekada koristio pseudonim Frančesko Arđento (Francesco Argento), kao omaž Gućiniju (Guccini) i Dariju

(Dario). Još od početka nisam voleo publicitet, tako da nisam koristio svoje pravo ime. Kasnije sam počeo sa stripovima: bio sam "ghost writer" kod Alfreda Kastelija (Alfredo Castelli), napisao sam scenarija za mnoge epizode stripa "Aristokrati", a kasnije sam kreirao sopstvene likove, među kojima su "Altaí & Jonson". Godine '76, ako se ne varam, postao sam urednik časopisa "Corrierino". Bila je to finansijska katastrofa: kao "slobodnjak" sam zarađivao više od šesto hiljada lira mesečno, dok je tamo plata bila upola manja. Ipak, za uzvrat, imao sam socijalno i zdravstveno osiguranje i ostale stvari koje mogu utešiti majku čiji sin nije završio fakultet. Krajem sedamdesetih počeo sam da saradujem sa Bonelijem (Bonelli), pisao sam priče za "Zagora" i "Mister Noa". Međutim, Ricoli (Rizzoli) je preuzeo "Corriere", tako da mi se više nije ostajalo u toj sredini. Zato sam pitao Bonelija da li bi pružio utočište jednom odbeglom uredniku, i '81 su me primili. Tamo je vladala porodična atmosfera. Puno se radilo, sa entuzijazmom i ljubavlju. Nekoliko godina kasnije osnovana "Bonelli-Dargo" (Bonelli-Daryand, italijansko francuska izdavačka kuća), i mene su postavili za direktora. Postojala je petnaest meseci: ja i Federiko Mađoni (Federico Maggioni), kao umetnički direktor, pokrenuli smo reviju "Pilot". Posle ovog iskustva Boneli i Kaućio (Caucio), vlasnik i generalni direktor izdavačke kuće, odlučili su da se ponovo u potpunosti posvete starim albumima, na prvom mestu "Teksi", i, hvala Bogu, pokretanju nekih novih serija. Ja sam predložio svoju, koja se zvala "Dylan Dog" i koja je bila prihvaćena. To je bilo '85, a sledeće godine je izašao prvi broj.

U međuvremenu sam napisao gomilu drugih stvari, između ostalog i nekoliko romana, od kojih je većina, kada je bila objavljena, izazvala eksplozivnu nezainteresovanosti.

"Smrt ljubav smrt" je postigao značajan uspeh tako da je po njemu snimljen film u režiji Mikelela Soavija (Michele Soavi). Da li vam se dopao?

Veoma. Po meni, taj film je pravi biser crnog humora i groteske. Moram da kažem da sam ja samo prodao prava i ništa drugo nisam radio. Scenarijo su napisali Mikele Soavi i Dovani Romoli (Giovanni Romoli). Kada sam ga pročitao, sa velikim oduševljenjem sam telefonirao Mikeleu: scenario je bio mnogo bolji od moje knjige! U slučaju filma "Nero" (sa tačkom, da napomenem),

u režiji Dankaria Soldija (Giancarlo Soldi), ja sam napisao scenario (od koga je kasnije nastao roman), i stoga o njemu ne bih sudio.

Da li postoji još neka vaša knjiga čiju biste ekranizaciju voleli da vidite?

Možda poslednje dve, "Etichete sa košulja" ("Le etichette delle camice") i "Ništa se nije dogodilo" ("Non è successo niente"), čine mi se pogodne ili za film ili za pozorište. Ima još dva romana, koji se razlikuju od mračne atmosfere prethodnih, a koje sam napisao s namerom da izazovem smeh. Ili bar osmeh.

Da li sada radite na nekoj knjizi? Da li biste opisali način na koji radite?

U poslednje vreme ne rešavam čak ni ukrštene reči. Imam takozvani nedostatak inspiracije, i za romane i za stripove. Što se knjiga tiče, posle poražavajućih rezultata prodaje knjige "Ništa se nije dogodilo", zakleo sam se da više neću da ih pišem. Čak i od stripova sam umoran (radim već trideset godina), ali se nadam da će me, to, pre ili kasnije, proći. U stvari, živim u iščekivanju i dobijam izveštaje sa svog računara na kojima piše "Ukupno za isplatu: nula" ... U radnoj sobi imam veliki radni sto sa dva kompjutera: Macintosh, za rad, i PC za video igre. Macintosh je prekriven debelim slojem prašine.

Vratimo se stripovima. Priče pišete češće nego scenarija. Kako te priče nastaju? Da li ikada nalazite inspiraciju u nekom filmu koji ste pogledali, ili romanu koji vas je dirnuo?

Zamorna pitanja, kao što su "Kako nastaju vaše priče?" ili "Gde tražite ideje?", su prava mora za sve koji se bave mojim zanatom, jer podrazumevaju način razmišljanja u stilu "Hoću da budem pisac, gde sada da nađem ideje". Naprotiv, trebalo bi da bude obrnuto: ja sam još kao dečak bio pun ideja, zato sam i postao pisac. Ukratko, dečak koji ima dara će, umesto da izađe da se igra, početi da piše (ili crta, ili komponuje). Mnogo kasnije se nauči takozvani "znan", ili sposobnost za pisanje čak i u

Naslovna strana američkog izdanja koju je radio Majk Minjola

nedostatu ideja. Kad pogledam neki film ili pročitam knjigu ili novine beležim svoje utiske i ideje koje se mogu iskopirati (da, iskopirati, zašto ne? U antičko doba to je bila praksa tako da je čak i veliki Toto govorio: "Svi su sposobni da stvaraju, ali kopirati je zapravo teško!")

Koliko vam vremena treba da napišete knjigu ili scenario za strip?

Ako sve ide kako treba jednu priču za "Dylan Dog" napišem za otprilike mesec dana (ako ide loše kao sada, otprilike nikad). Sa knjigama je drugačije i nemoguće je tačno reći. U Italiji je teško da pisanje knjiga postane profesija, tako da je uvek potrebno imati neki "pravi" posao (najčešće novinarski), a pisanje se posvećivati uveče ili vikendom. Meni je obično potrebno mnogo vremena, čak i po par godina, da bih osmislio knjigu i prikupio sav materijal. Samo pisanje traje nekoliko meseci.

Koje knjige i video kasete se nalaze na vašim policama?

Mislim da bi, u mom slučaju, pitanje trebalo da glasi "koliko". Imam otprilike dvadeset hiljada knjiga i dve-tri hiljade kasete. Pored toga nekih hiljada CD-ova i nekoliko stotina CD ROM-ova. U toj biblioteci, nalazi se sve, od krimi-romana do "Budenbrokovi", od trash filmova

do Kjubrika, od tehno muzike do Vivaldija i Baha.

Uz kakve knjige i filmove ste rasli? Koja knjiga vas je najviše plašila?

Uvek pričam kako sam sa šest godina pročitao sve od Pna. Dobro, možda malo preterujem. Još u detinjstvu su mi se dopadale priče koje su me plašile, prvo bajke, a onda romani i pripovetke. Mislim da sam pročitao vrlo malo knjiga za decu, kao i malo klasika (kao što su veliki ruski romani). Što se tiče knjige koje sam se najviše plašio, sećam se da možda nikada nisam završio "Giro di vite" od Džejmsa (James): čitao sam je pred spavanje, i ta knjiga me je ozbiljno prestrašivala, kao i ostale fantastične priče. Govoreći o filmu može se reći da sam rođen u bioskopu: kada sam imao tek nekoliko meseci, moja majka, inače veliki ljubitelj filma, me je uvek nosila u bioskop, držeći me u naručju. Još tada se možda razvila moja sklonost ka hororu i fantastici, ali ne mogu da navedem samo jedan film koji me je najviše uplašio, dok bi lista svih naslova bila suviše duga.

A šta Vas plaši u stvarnom životu?

Sve.

Da li u Vašim pričama ima autobiografskih elemenata?

U romanima ih ima mnogo, a u stripovima nešto manje. Nalazim da je neophodno da ih ima, u smislu da, u nešto što napišeš moraš da uneseš deo sebe, jer u suprotnom, nastaje priča bez duše.

Za Vas je pisanje zabava?

To je dugo bila zabava, kao čitanje knjige ili gledanje filma. Kasnije sam počeo da osećam zamor, a sada, kada pišem već trideset godina, osećam skoro samo umor. Moram, ipak, da naglasim da je ostalo malo zabave, inače bih prestao i našao drugi posao.

Da li ste oduvek želeli da budete pisac, ili ste kao dečak sanjali o nekom drugom zanimanju?

Kao mali želeo sam da budem kauboj. Iz tog razloga moj prvi "roman" je bio vestern. Bio sam u prvom ili drugom razredu srednje škole. Bio sam takođe veliki obožavalac Agenta 007, pročitao sam sve romane Jana Fleminga (*Jan Fleming*), čak sam i

sam napisao jedan ili dva. Kao dečak nisam imao neudomica, želeo sam da postanem pisac, strip autor, kantautor i režiser. Od ove četiri stvari uspele su mi dve, tako da ne mogu da se žalim.

Zašto ste odabrali ime Dylan Dog? Priča se da se vaš pas zove Dylan, da volite pesnika Dilana Tomasa (Dylan Thomas) i da je Dylan Dog bilo privremeno ime koje ste davali svim svojim likovima.

Imao sam mnogo mačaka i pasa, ali

Naslovna strana italijanskog izdanja koju je radio Klaudio Stano

ni jednog po imenu Dilan. Ostalo je tačno. Dilan potiče baš od Dilana Tomasa. Dog, pak, potiče od naslova knjige koju sam video u izlogu knjižare, i nikada je nisam pročitao, a koja se zove "Dog figlio di". Tačno je i da je Dilan Dog uvek bio moj "XY", tj. privremeno ime koje sam davao svojim (kao dokaz postoji jedna moja kratka priča za strip, koja se zove baš "Dylan Dog", i koja je objavljena krajem sedamdesetih). To je tipično ime za koje se kaže: "za sada ćemo ga zvati tako, a posle ćemo ga promeniti". Razlika između Dilana i svih mojih prethodnih likova je da, ovog puta, ime nismo promenili.

Jednom prilikom ste rekli: "Dylan Dog je buntovnički strip, pun

monstruma i čudaka. Zato što sam ja "čudak". U kom smislu se osećate "čudakom"?

Ne znam. Ali svaki put kada bih otišao u Pariz i ušao u *Notre Dame*, činilo mi se da sam se vratio kući...

Kakav savet biste dali mladoj osobi koja želi da se bavi pisanjem scenarija za stripove?

Rekao bih joj da to zapravo nije karijera, već strast koja potiče iz detinjstva, iz dečije mašte. Ako je sa tom osobom takav slučaj, onda je dobrodošla. Ali neka se ne nada da će se obogatiti. Osim retkih izuzetaka (kao što sam ja, jer sam imao ludu sreću), strip autor zaraduje otprilike kao službenik u banci, ali bez prava na penziju i zajmove.

Kako provodite slobodno vreme?

Na različite normalne načine: čitam, gledam filmove, slušam muziku. Poslednjih godina, tradicionalnim načinima zabave pridružili su se video igre i CD ROM-ovi. Meni i mojoj ženi se često dešava da ostanemo do tri ili četiri noću tražeći rešenje za neki problem, a onda, iscrpljeni, iskoristimo Internet da bismo ga pronašli.

Poznato je da je Vaša supruga pasionirani čitalac Vaših priča. Da li ste ikada od nje dobili neku negativnu kritiku?

Vrlo retko. S obzirom da se plašim njenih kritika, mislio sam da je unapred uključim u moj rad. Ona je već saradivala na nekim pričama, i shvatila je kako je teško raditi, a kako je lako kritikovati.

Gde volite da provodite odmor?

Čudno je što me to baš sada pitate. Nisam išao na odmor od svoje osamnaeste godine. Leto sam provodio kod kuće, sa klima uređajem, pišućim, čitajući i radeći sve ono što i obično radim. Ove godine, po prvi put, idem na pravi odmor, na selo, blizu švajcarske granice, u kuću okruženu šumom. Danju je tamo divno, a noću ne znam. Niti ću ikada saznati.

Preveli:
Suzana Pavlović i
Marko Cvetković

...HALO? SRAME, SPUSTILA
SLUŠALICU!..

Noé?

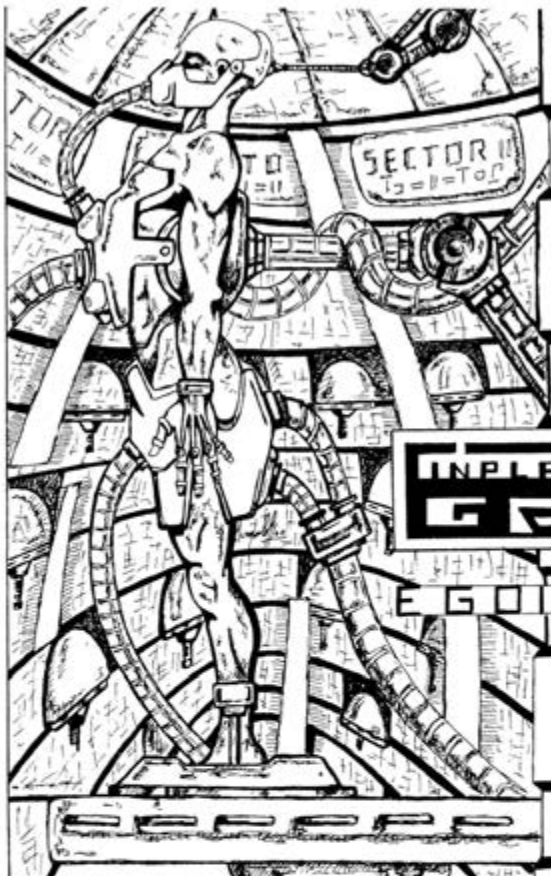
INPLANTERS
GREGG

77: HUNTER & BELL
TAM-TAM
ZOOB LUTHER 1/8-1/11 BLUR!

SUZETA.

DRY!

ERROR!

INPLANTERS GREGOR

EGORZIM

Dr. Husidno štiti
TAM TAM
L. 2000. 1.16/17. PRIN

...
**ALL SYSTEMS
MAILFUNCTION**

U ISTOM TRENTUKU

JEDAN PAR OČIJU SE
SKLOPIO DA BI HIJADE NJIH
...

PROGLEDALO!

N I R V A N A

KOMPANIJA "METRONIKS"

BILI SU U PRAVU SVAKU REČ KOJU SU REKLI

OVA NJIHOVA NOVA SPRAVA ZA
OPUŠTANJE JE PRAVA... MAGIJA

NIKAD SE U ŽIVOTU NISAM
OSEĆAO OVAKO LAKO...
SVAKI MIŠIĆ JE OPUŠTEN
CELO TELO BRIDI OD MILINE.
UM JE ČIST I TIH, KAO NIKAD

OSEĆAM DA VOLIM ČITAV SVET

DA TO JE ONO

PRAVA

NIRVANA

2

I SADA...
ŠLAG NA TORTU

HIPERSENZUALNI MRAVI

KOJI ME VEĆ POLAKO
PREKRIVAJU

USKORO KADA ME PREKRIJU
POČEĆE LAGANO DA ME JEDU

20 SATI
LAGANOG UMIRALJA

KAKVA SMRT

Bio je jednom
jedan čovek
koj jedino što
je umeo da
nacrtat
bilo
je
prava linija.
Zbog toga
je bio
tužan.

čovek koji je počeo nacrtati

THE
TONY

Samo jednom mu je poslo za
rukom da nacrtat liniju koja se
na kraju krivila.
Ali to je bio još od nekih 83. god.

Svi su ga mizeli. ljudi &
Nije imao prijatelje životinje.
Rođake. posodicu.

Nikog nje imao

Volio je maglu i volio je da šeta po Nj. J.

Jednom je tako ušao u Maglu,
šetao, šetao i. I izašao
na drugi kraj mFgle.

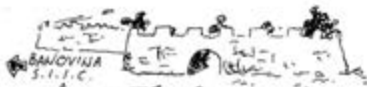

medu tim

on više nije bio
isti čovek.

"Prema tome nećemo
PRIČATI više
o NjEMU". Š.

U JEDNOM NEPOZNATOM GRADU
 NA JOŠ MANJE POZNATOT
 RCI NIŠAVI (ONO STO CURI
 PORO GABROVAČKU REKU)...
 E-MAIL-OVAC

CRTEŽ, PARODIJA, OLOVKA I TEKST: *Murphy*
 PUS I ŽIVCI I SCENARIJ I MA JOŠ: *De X*
 TREBAO JE *KOSTA* UMETO DA RADI, ALI!

DRAGI GLEBROCI
 PO NAJNOVIJIM
 INFORMACIJAMA
 DOŠLO JE DO KRIZNE
 SITUACIJE KOD...

2 AUTO I AUTUZ
 BATO! DRŽI ČREVO!

DOBRO BEZNAŠ
 LI DI ČEŠ, KOLKO
 PUT DA TI KAŽEM
 DA VOZIS POZAD!
 VATROGASCI!

AJHUNU!

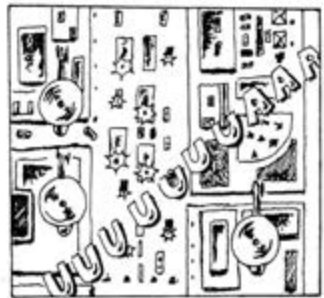
1.17.11 Dnev
 Tron

7. EMOLOFFMAN

Milijonirke
 Sadržajne
 71

ALFA, BRAVO, DELTA,
 NIŠAVA, OURLAN 2.
 SPEC SNAZ, SVOT
 ODRED. ŠEFE JOŠ
 TI-MAN-S 30.
 SEKUNDI DO
 VIOLJIVOSTI
 CILJA.

*Naše bit
Kocant
(Socijalist
2002.*

*Naše bit
Kocant
12. 12.*

ВИНО ПИЈЕ МУСА АРБАНАСА
У СТАМБОЛУ У КРМИ БИЈЕЛОЈ.

КАД СЕ МУСА НАКИТНО ВРА
ОДЛА ПОМЕ ПИЈАК БЕСЕДИТИ...

Ево има девет година
како дворим чара у
стамбулу, ни
изговор ни
ни оту није
ни доламе
норе ни
поповне

Ал тако ми може бит
тврде, одва су се у
фабно приморје, затвори
скеле око мора и.
друморе око
приморја,
накиснију
кту у
приморје
и...

РАЗБИ СЕ МУСА У СТАМБОЛУ
У КРМИ БИЈЕЛОЈ.

... Око куле гвоzdене
чепеле, воdшапу
му које и
хације...

Што да туде
падо гворино
то трпјешно
бече не уцина.

Ал цару гурве додизање.

У зебем
ти гор
Мусу

... Пола на ња
гупрания везира
Иса њаме три
иннаде воdске.

Има ефе
да расбијемо
гор Мусу

КАД-ДОЊОШЕ У РАВНО ПРИМОРЈЕ
СВЕ ГОЛОМА НУГА ТО ПРИМОРЈУ.

НИКО ВИШЕ НЕ СМЈАШЕ НА
МУКУ УДАРАТИ. А ЦАР ОДГОВОРИ
МАРКО РОБИЈЕ ДА ТРИ ГОДИНИЈЕ
ПА ДА СТАДЕ МОЛИТИ.

ИЛИ У
ПРИМОРЈЕ
ПРИШЕ МНО
САРИ ТИ
СВЕ
МЛУ

ПОЛОМ НЕ ПОКРИВА
УБИЛА МЕ МЕМА
ОД КАМЕНА НЕ
НОРУ ИЛИ
ТРЕБАТИ
А КАМОН
С' МНОМ
МЕДЈА
БЕНАТИ.

НАМЕСТИ МЕ КЕТОУ
У МЕХАРУ, ПРИНАКНИ
МИ ВИНА И РАКИЈЕ,
И ЛЕВЕНА МЕСА
ОВИЈЕСКОПА, И
БЕШКОТА ЛЕБА
БИЈЕЛОГА. ДА
ПОСЈЕДИМ НЕКО-
НАКО ДАНА.
КАЗАТИ ТИ КАД
ОМ ЗА МЕДЈАНА.

БУВА

ШМЦЕ: ЈАО КУКУ
ЛЕНЕ. НЕМА
ПРОБЛЕМА.

ЕБО ЈОШ
ЖЕЉЕ

СЈЕДЕ МАРКО ТРИ МЕ-
СЕЦА ДАНА ДОК ЈЕ
ПРИШЕ МАЛО ПОВРАТИЛО

САБИЈУ ЈЕ ОД НОВАКА
КОВАНА НАРТИЛО.

ОБОЛКА

ДА
ДА

И МИНИЈЕ НАЛУВАО

998
999
ИШШ
ИИИИ

TAŠA TAŠE ŽOKIŠE MOŠEŠE VANA, ŠOK KE MARKO MAŠO PLOŠAVIŠI

KAĐA ŽIŠE ŠA JE ŠA MEŠĐANA OĐA NAŠE SVOBU DRENOVNICU. PRVIŠTE PUKA NAŠBOJE I DREVO KAPJE VODE ISKOČIŠE

TAŠA MARKO ČAPU PRIGOSARA

NAŠAKARI SE NA ŠARNA OD MEŠĐANA, OŠE PRAŠO U PRIMOŠE RABKO

ŠVE SE ŠKITA, A ŠA MIŠU PITA.

PREŠIŠ ŽE

ЈЕДНО ЈУТРО БЕШЕ ПОРАШО
УЗ КИНСУРУ ТЕРБА КАМАНИКА.

А ЕТО ТИ МУСЕ
НА ВРАШИЊУ ВОДЕ
ТЕРСТО, ТОПУЗИЈУ
БАМ У ОБЛАКЕ,
ДОЧЕКУЈЕ У БИЈЕНЕ
РУКЕ.

ТЕРАД ТУ МУЗИКУ
НЕРАДЕ ДРУГЛЕ
ЈЕСИ'А
РАЗУМО.

ДЕЛИ-МУСА УКОЊ
МИ СЕ С ТУТА.
ИЛ'С УКОЊИ ИЛ'
МИ СЕ ПОКЛОЊИ

ОД ТОГА
НЕМА
НИШТА

ОПНА МЕТАК ИЗ
КУБРЕ МАРКО
Е ОНА

АН ПА МУСА
У БЕЛЕ ЗУБЕ
ДОЧЕКА.

Е САД СИ ОВРО
ЗЕНЕА БОСТАИ
ЈЕР...

КОГА МОЈА САБНА УВОДЕ
ТОМ НЕ ТРЕБА НИ ЛЕБА НИ ВОДЕ!

БУЗБОЖИЊА МА ПЕРА ОБЛОМИШЕ,
БАЦИШЕ ИХ У ЗЕЛЕНУ ТРАВУ.

ОД ДОБРИЈЕК КОЈА ОСТА
УМШЕ, ШЧЕТАШЕ СЕ У
КОСТИ ДУНАЧКЕ.

БЕЕЕ

СУЊЕ ТИ
ШАРКО.

ТАМ БАМ БАМ БАМ

ТРАС

САРЕШ ДА ВИДИШ
КАКО МУСА ДЕРЕ
ЈАРНА.

ЕЈ МУСА
ТИМЕШ СЕ
КО БАБА

ОАД!

ОХ, НЕ

Е САД САМ
БЕСАН. САД
САМ СТВАРНО
БЕСАН.

А КАД СТАДЕ МАРКО ПРИМЕТИТИ, АН' У МУСИ ТРИ СРЦА ЗУНАЦА, ТРОЈА РЕВРА ДЕЈНА ПО ДРУГИЈЕМ; ДЕЈНО МУ СЕ СРЦЕ УМОРИНО, А ДРУГО ЈАКО РАЗИГРАНО, НА ТРЕЊЕМУ ЂУТА РУЈА СТАВА.

ВИАИ,
ВИАИ

КАДА СЕ РУЈА ПРОБУДИЛА
МРТАВ МУСА ПО ЛЕДИНИ
СКАЧЕ.

ЈОШ ЈЕ МАРКУ РУЈА ГОВОРИЛА:

МОЈИ БОГА, КРАНЕВИКУ
МАРКО, ЈЕ СЕ НИСАМ
ПРОБУДИЛА БИЛА ПРЕ
ОД ТЕБЕ ВИ, ТРИСТА
ЈАДА БИЛО.

КАД ТО ВИЈЕ КРАНЕВИКУ
МАРКО ПРОЛИ СУЗЕ
НАС БИДЕНО ЛИЦЕ.

ЈАКО МЕНЕ
ДО БОГА МИНОМ
НЕПОТБИХ ОД
СЕБЕ БОЖЕГА!

ПА ОН МУСИ ОДСЈЕЧЕ
ПЛАВУ И ВАИИ ЈЕ ШАРУ
У ЗОБИЧУ, ОБНЕСЕ ЈЕ
БИДЕЛУ СТАМБОЛУ.

КАД ЈЕ БАЧИ ПРЕД
ЦАРА ЧЕСТИТОР, ЦАР ОД
СТРА НА НОГЕ СТОЧИО
У ДЕБОТЕ АН' ЈЕ
СТРАШАН ОБАД МУСА.

ЦАР МУ ДАДЕ ТРИ ТОВАРА БЛАСА
ТО ЦАРЕ.

ПАФ

ОДЕ МАРКУ БИДЕЛУ
ПРИЛИКУ, ОСТА МУСА,
УВРХ КАЧАНИКА.

ПЕЈМА '94

КРАЈ

U potrazi za vitezom

Piše: Dejan Stojilković

STRIP
Klasici

PRINC VALIJANT: Jedan od najboljih stripova svih vremena

Kada je 1928. godine Džozef Nibi, jedan od direktora oglasne agencije "Kembel-Ewald" iz Detroita odlučio da čuveni roman Edgara Rajsa Barouza pretoči u strip, niko nije ni slutio koliki će uticaj ta njegova odluka imati na istoriju ove u to vreme nepriznate umetnosti. Naime, strip koji je nedugo zatim nastao pod majstorskom rukom jednog do tada anonimnog dizajnera iz njegove agencije bio je ni manje ni više nego čuveni "Tarzan" i označio je početak nečeg novog u devetou umetnosti. Dottični dizajner zvao se Herold R. Foster i svojom inteligencijom i hrabrim inovacijama uneo je sasvim novi pristup u kreiranje stripa. Mnogi i dan-danas njegovog "Tarzana" smatraju remek-delom grafičke umetnosti.

Ipak, sam Foster bio je suviše genijalan da svoju imaginaciju i za to vreme neverovatne ideje sabsje u uski okvir priče o čoveku iz džungle. Ideja koja je u njemu godinama rasla konačno se ovaplotila krajem 1936. u liku mladog i plahovitog princa iz Tule. Svoje autorsko delo Foster je ponudio prvo svojoj matičnoj kući "United Features Syndicate"-u ali, na

njegovo iznenađenje, biva odbijen. Ispostavilo se kasnije da je to bio najveći poslovni promašaj u istoriji stripa. Foster nalazi novog izdavača u "King features Syndicate"-u i legenda tako počinje...

"Princ Valijant" je, prema mnogim kritičarima (a i šire) verovatno najbolji strip svih vremena i sam njegov fenomen ima svoje korene daleko van devete umetnosti. Verovatno niko nikad neće ponoviti takav podvig kakav je načinio Foster kreirajući ovaj, itekeko kompleksan i monumentaln projekat. Naime, ko se bude usudio da ponovi tako nešto, moraće da na to potroši čitav život, a takvi slučajevi su retki čak i u drugim vrstama umetnosti. Ako se malo bolje zađe u Fosterovu biografiju dolazi se do frapantnog zaključka da je on ceo život radio Valijantu i ništa drugo. Neverovatna vizuelna raskoš kojom strip obiluje, njegova grandiozna struktura i ritam od jedne table nedeljno (ko malo bolje zagleda videće da je na svakoj ispisan datum) teraju me da pomislim da se sa takvim nečim može porediti samo Mikelandelovo oslikavanje Sikstinske kapele ili Andrićevu pisanje "Znakova

pored puta". Svejedno, čak i na laike, on ostavlja itekekav utisak kome retko ko može da se odupre.

Od Tule do Kamelota

Sama priča o Valijantu začeta je negde u maglinama za tadašnju Evropu itekeko mračnog ranog srednjeg veka. Valijantov otac, kralj malenog ostrva na severu, po imenu Tula, biva zbačen sa prestola i proteran u Britaniju gde utopište nalazi duboko u močvarama. Valijant je tada još uvek mladi dečak željan dokazivanja, prkosan i svojeglav. Ipak ove dve njegove osobine spojene sa hrabrošću (njegovo ime, inače, u prevodu znači "Hrabri") dovode ga u Kamelot, dvor Kralja Artura, gde neko vreme provodi kao paž Ser Gavena, jednog od vitezova Okruglog Stola. Nedugo zatim, prilikom jedne najezde Vikinga, Valijant se ističe u borbi, a pogotovu u poznavanju vojne taktike (radi se, naime, o svojevrsnoj gerilskoj akciji koja je donela pobjedu Arturovim brojčano manjim snagama) i na taj način biva rukopoložen za viteza od strane samog kralja. Otrpilikom tim činom počinju sve ostale avanture u kojima će Foster pokazati svoju zadivljujuću maštovitost i suvereno poznavanje istorije. Njegov vitez kreće u "pohod" na tada već od varvara ugroženu Evropu, suočava se sa Hunima i nanosi im prvi poraz, biva očevidac lagane propasti velikog Rimskog carstva, stiće puno prijatelja i još više neprijatelja, zaljubljuje se u prelepu kraljicu Maglovitih ostrva, obilazi Afriku i Aziju i naravno, biva hodočasnik na Hristovom grobu u

Jerusalimu. Ovo posljednje postaje jedan od najvažnijih Fosterovih lajtmotiva, u retko kom stripu hrišćanska etika i poimanje sveta su toliko prisutni kao u njegovom Valijantu. Plemeniti vitez je veliki vernik, neretko ga zatičemo u molitvi, čak četiri puta je bio na hadžiluku, imao je itekakvu ulogu u širenju hrišćanstva na Britanskom ostrvu a kao i svaki vitez Okruglog stola, učestvovao je u potrazi za Graalom.

Ono što se lako uočava a što je veoma retko u ostalim stripovima i što itekako postoji u Valijantu jeste protok vremena. Naime, Valijant nije podeljen u epizode, već se radi o jednoj linearnoj priči koja teče iz godine u godinu. Na taj način ovaj junak nije oboleo od čuvenog sindroma "večite mladosti". On odrasta, sazreva, stupa u brak, dobija decu, vremenom nalazi mir u porodičnom okruženju i lagano prepušta vodeću ulogu svome najstarijem sinu Arnu. Sve ovo Valijanta čini mnogo bližim ljudskom biću (dakle i samom čitaocu) od drugih junaka koji su osuđeni na večnu mladost i neprestane avanture. Na ovaj način Foster je Valijantovom liku dao itekakvu dubinu kojom ne mogu da se pohvale papirnati super-heroji koji niti misli niti osećaju, već samo jurcaju iz table u tablu mlataći negativce i ispravljajući krive Drine.

U boji magije

Osim izvanrednog korišćenja istorijskih fakata, Foster se pozabavio i legendama. Ona najvažnija, Arturijanska, u njegovom stripu dobila je jednu sasvim novu dimeziju. Mislim da čak ni u izvanrednom romanu Džona Stajnbeka sam lik kralja Artura nije bolje prikazan. Fosterov Artur zrači dobrotom, mudrošću i čvrstinom. Njegovi vitezovi ponaosob su portretisani fenomenalno i svaki ima svoje posebno mesto u čitavoj sagi, ono počasno je, naravno, rezervisano za najboljeg Valijantovog prijatelja ser Gavena. Tu je mudri i čuljivi čarobnjak Merlin koji unosi novu, magijsku crtu u strip, zatim čarobnica Morgana Le Fej (Arturova polusestra) kao i gomila natprirodnih bića iz ranobritanske i keltske mitologije. Ova epsko-fantastična sfera stripa o Princ Valijantu itekako je interesantna. Može se slobodno reći da je Foster u njoj udario temelje novom književnom podžanru poznatijem kao "Mač i magija" koji će svoju kulminaciju doživeti negde sredinom pedesetih u remek-delu profesora Džona Ronalda Rejela

Tolkina - "Gospodar prstenova". Vešto baratanje mitološkim postavkama, od mitova o Kralju Arturu i njegovim vitezovima koji su u svojim izvornim vidovima keltski (irski i škotski) a ne britanski, iako ih Englezi i dan-danas nepravedno svojataju, pa do hrišćanskih legendi o Graalu zavija u jednu bajkovitu zmaglicu iz koje čitalac isplivljava prepun utisaka. Sam Valijant je, inače, vlasnik "Raspevanog mača", dakle "osvećenog" oružja, brata po čeliku Arturovog "Ekskalibura", ili, ako baš hoćete, severnjačke verzije "Zmajevca" našeg Kosančić Ivana. Samo predanje o svetom oružju datira još iz Biblije, setimo se samo Heruvimskog plamenog mača u rukama Arhangela Mihajla.

Genijalnost starog majstora

Reč-dve i o nekim tehničkim detaljima ovog izuzetnog stripa. Herold Foster je genije crtačke veštine. Njegovo poznavanje ljudske anatomije je perfektno, senke su dovedene do savršenstva a svaka sličica je toliko detaljno urađena da od pogleda na mnoge od njih čoveku prosto zastaje dah. Foster je toliko išao u detaljisanje da ćete, ako se bolje udubite u neki od njegovih grandioznih pejzaža ili slike bitaka moći, recimo, da razaznate oznaku na zastavi koja se vijori na jednoj od dvadeset i četiri kula Arturovog Kamelota ili, recimo, grimasa na licu jednog od desetine vitezova u kovitlacu borbe. Ne usudujem se ni da pomislim koliko je vremena i rada bilo potrebno da se tako nešto izvede. Osim neprevaziđenog crtača, Valijant je karakterističan još po nečemu, naime, balon, kao osnovno obeležje stripa, u njemu uopšte ne postoji. Tekst je jednostavno upisan sa strane da ne bi remetio celovitost slike. Takođe ne postoji ni zvučni efekti tipa: ŠLJAS! TUP! BANG! Sam pokret i akcija toliko su prisutni u Fosterovom crtanju da ove efekte čine apsolutno izlišnim. Malo kom od crtača u istoriji stripa je ovako nešto pošlo za rukom.

Nakon što se povukao, Foster je crtanje Valijanta prepustio Džonu Kalenu Marfiju i na taj način, po skromnom mišljenju potpisnika ovih redova, napravio veliku grešku. Dottični "naslednik" je neuporedivo slabiji crtač, njegova rešenja su toliko nemaštovita i dosadna da je to prilično srozalo kvalitet stripa. Poređenja radi, naš Bane Kerac je za tri klase bolji crtač od pomenutog, ali slaba je to uteha...

Epilog

Ipak, legenda o Princ Valijantu živi.

Hiljade zagriženih fanova širom zemljine kugle sa oduševljenjem iščitava stare Fosterove table. Snimljena je jedna televizijska serija i par filmova. U onoj najnovijoj, britanskoj verziji, koju je pre dve godine kod nas prikazivao beogradski "Tuck" Fosterova priča je bezumno iskaspaljena i pretvorena u banalnu bajku u kojoj glavni glumac nema tri blage veze sa originalnim Valijantom (čak ni fizički ne liči na njega, osim što mu je kosa šišana u paž), ser Gaven gine negde na sredini a silikonsku lepoticu na kraju filma oživljava "Raspevani mač". Dakle, primenjen je isti recept koji je Džozel Šumaber patentirao na "Betmenu" tako da je na taj način još jedan srebrni metak upućen od strane filma u srce devete umetnosti, a sve u ime dobre zarade i zabave dokonih masa.

Valijanta je kod nas izdavao novosadski "Forum" u velikim, tvrd i meko korićenim albumima sa prelepim dizajnom, Princ od Tule bio je redovni posetilac na stranama legendarne "Stripoteke" a negde početkom devedesetih izlazio je u posebnim sveskama (izšlo je negde oko dvanaestak, a onda je počeo rat). Svakom od čitalaca, čak i onima koji u životu nisu pročitali nijedan strip, toplo preporučujem da ih nabave i krenu u potragu za vitezom.

WŁ. OBICINĄ I LUBAV

